

”JÄTÄ MINUT RAUHAAN” VAINOAMINEN – ILMIÖSTÄ RIKOKSEKSI

Petri Sandholm

10/2016

Tiivistelmä

Tekijä Petri Sandholm	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike Poliisi (AMK) muuntokoulutus 2016 opinnäyte	
Julkaisun nimi ”Jätä minut rauhaan” Vainoaminen – ilmiöstä rikokseksi	Julkisuusaste Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi Mari Koskelainen, lehtori, PolAmk Jarkko Hynninen, komisario, HPL Kirsti Ruuska, yliopettaja, PolAmk	Opinnäytetyön muoto Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyöni käsittelee vainoamisrikollisuutta Suomessa. Vainoaminen tuli Suomessa rangaistavaksi vuoden 2014 alusta. Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, minkälaista suomalaista vainoamisrikollisuutta on poliisille laadittujen rikosilmoitusten perusteella ja miten esitutkinta tapauksissa on edennyt. Kiinnostuksen kohteina olivat asianosaisten keskinäinen suhde, tekotapa, oheisrikollisuus ja se, liittyykö tekoon väkivaltaa tai omaisuuden vahingoittamista. Käytännön tavoitteena on edistää ilmiön ja rikoksen tunnistettavuutta.</p> <p>Tutkimusaineistona olivat vuonna 2015 poliisille tehdyt vainoamista koskevat rikosilmoitukset. Tarkasteluhetken 699 rikosilmoituksen kokonaismäärästä otin tarkasteluun tutkimusekonomisista syistä 349 rikosilmoituksen otoksen eli puolet kokonaismäärästä. Aineiston kävin läpi lukemalla kooten samalla havaintolomakkeen tiedot (liite). Kerätyn tiedon olen analysoinut ja tulokset olen esittänyt taulukoiden avulla.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella valtaosa epäillyistä on miehiä ja vastaavasti asianomistajista suurin osa naisia. Ulkomaalaisten osuus epäillyistä tai uhreista ei ole keskiarvoista merkittävästi poikkeava. Valtaosassa uhri ja epäilty tuntevat toisensa entuudestaan ja suurin osa tapauksista liittyy parisuhteisiin. Muu tuttavuus ja naapuruus ovat seuraavaksi yleisimmät tekijät, jotka yhdistivät uhrin ja epäillyn. Yleisimmät tekemuodot ovat fyysinen lähestyminen, sähköisen viestin lähettäminen ja puheluiden soittaminen. Rikosilmoituksista noin kolmannes oli edennyt syyttäjälle. Kolmanneksessa rikosilmoituksissa poliisi oli tehnyt tutkinnan päätöksen tai keskeytyspäätöksen. Loppukolmanneksessa esitutkinta oli tarkasteluhetkellä kesken.</p>		
Sivumäärä 53 + 2 liitesivua	Tarkastuskuukausi ja vuosi Marraskuu 2016	Opinnäytetyökoodi (OPS) mAMK2015ONT
Avainsanat vainoaminen, esitutkinta, kriminalisointi, oikeuspsykologia, lähisuhdeväkivalta		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Aiheen valinta.....	2
1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	3
1.3 Tutkimusmenetelmät ja aineistot.....	4
1.4 Opinnäytetyön rakenne.....	5
2 VAINOAMINEN KÄSITTEENÄ	6
2.1 Mitä vainoaminen on?	6
2.2 Vainoamisen ilmenemismuodot	7
2.3 Vainoamisen yleisyys ja sen piirteitä	9
2.4 Uhrin ja tekijän välinen suhde.....	10
3 VAINOAMINEN OIKEUSTIETEELLISESTÄ NÄKÖKULMASTA 13	13
3.1 Vainoamisen kriminalisointi Suomessa	13
3.2 Lainsäädännöllinen tilanne ennen kriminalisointia	14
3.3 Vainoamisen tunnusmerkistö	15
3.4 Konkurenssikysymykset ja toissijaisuus	19
3.5 Syyteoikeus	21
4 VAINOAMINEN KANSAINVÄLISESTÄ NÄKÖKULMASTA	22
4.1 Historiaa	22
4.2 Lainsäädäntö muissa maissa.....	23
5 TUTKIMUSAINEISTO JA -KOHTEET	25
5.1 Tutkimusaineisto ja menetelmä.....	25
5.2 Tutkittavat aihealueet	26
5.2.1 Asianosaiset	27
5.2.2 Asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde	28
5.2.3 Tekotapojen tarkastelu.....	29
6 TUTKIMUSTULOKSET	31
6.1 Asianosaiset.....	31
6.2 Rikoksesta epäillyn ja uhrin suhde	32
6.3 Vainoamisen tekotavat	34
6.4 Rikosilmoitusten eteneminen esitutkinnassa.....	38
7 LOPPUPÄÄTELMÄT.....	40
7.1 Tutkimuksen luotettavuus	40
7.2 Johtopäätökset tutkimustulosten pohjalta.....	41
7.3 Säännöksen soveltaminen esitutkinnassa	45
7.4 Lopuksi	47
LÄHTEET	50
LIITTEET	

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen valinta

Käsittelen opinnäytetyössäni vainoamisrikollisuutta Suomessa. Aiemmissä työtehtävissäni poliisihallinnossa toimin rikostutkijana ja tutkinnanjohtajana rikostutkintayksikössä, jossa tutkittiin muun muassa pahoinpitelyjä, kunnianloukkauksia ja lähestymiskiellon rikkomisia. Tuolloin rikostutkinnassa eteen tuli tapauksia, jolloin saattoi todeta suomalaisessa oikeusjärjestelmässä olevan ”vainoamisen mentävä aukko”. Uhrit ilmoittivat tilanteista, joissa kokivat toisen ihmisen käyttäytymisen olevan hyvin ahdistavaa, häiritsevää ja jopa uhkaavaa, mutta teko ei kuitenkaan täyttänyt minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Kysymyksessä saattoi olla esimerkiksi toisen henkilön seuraaminen toistuvasti kadulla ja muualla yleisellä paikalla tai tekijän oleskeleminen uhrin kodin ulkopuolella pitkiäkin aikoja, tarkkaillen uhrin asuntoa ilman, että tapahtumiin pystyi rikosoikeudellisesti puuttumaan. Tapauksiin saattoi myös liittyä uhkailua, joka ei kuitenkaan täyttänyt laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä. Usein nämä tapahtumat liittyivät parisuhteen päättymisen jälkeisiin tilanteisiin. Lähestymiskielto oli tullut rikoslakiin vuonna 1999. Lähestymiskiellolla yhteiskunta pystyi osin antamaan suojaa ja turvaa uhrille. Vuoden 2014 alussa astui voimaan rikoslain 25 luvun 7a § (13.12.2013/879) vainoaminen omana itsenäisenä rikostunnusmerkistönään. Lain tarkoituksena on saattaa rangaistavaksi edellä tekstissä kuvattu toiminta, joka aiemmin siis jäi rangaistavuuden ulkopuolelle.

Vainoamista koskeva laki on ollut voimassa nyt yli kaksi vuotta. Opinnäytetyön aiheen valinnassa punnitsin monia mielenkiintoisia aihe-ehdokkaita, mutta päädyin tutkimaan juuri vainoamista siihen jo aiemmalta työuralta tuntamani mielenkiinnon vuoksi. Nyt kun laki on ollut yli kaksi vuotta voimassa, on mielenkiintoista selvittää, miltä suomalainen vainoamisrikollisuus näyttää poliisille kirjattujen rikosilmoitusten perusteella. Suomalaista vainoamista ei ole kovinkaan paljon tutkittu ja onkin kiinnostavaa nähdä, miten suomalainen vainoaminen on yhteneväistä tai eroaa ulkomaisista tutkimustuloksista.

Aihe on ajankohtainen ja kiinnostava sekä se on herättänyt keskustelua julkisuudessa laajasti. Media on ollut kiinnostunut aiheesta ja tehnyt aiheesta juttuja sekä artikkeleita erityisesti vainoamisen kriminalisoinnin jälkeen (Vainoamisesta tehty jo satoja rikosilmoituksia, Helsingin Sanomat 7.7.2014) sekä myös seuranneet vuosittain

kirjattujen rikosilmoitusten määriä (Vainoaminen on Suomessa jopa hyvin yleistä, ilmenee IS:n Poliisiammattikorkeakoululta pyytämistä tiedoista, Iltasanomat 22.2.2016). Vainoamisesta annettuja tuomioita on myös uutisoitu, vaikka ne olisivat olleet hyvinkin tavanomaisia ja eivät siten muuten kiinnostavia (Vankeutta vainoamisesta: Soitti ex-tyttöystävälle yli 1 400 puhelua, MTV3 1.2.2015). Kriminalisointi on suhteellisen tuore ja aihe on yhteiskuntaa ja kansalaisia kiinnostava.

Yksilön ja yhteiskunnankin kannalta vainoamisen negatiiviset seuraukset saattavat olla hyvin suuret. Vainoamisen uhreille saattaa kehittyä vakavia ongelmia, tutkimuksiin perustuen esimerkiksi yli puolelle uhreista on tullut traumaperäisen stressihäiriön oireita (Pathé ja Mullen 1997, viitattu teoksessa Häkkänen 2008, 753). Kirjattujen rikosilmoitusten määrä vuosittain ollut 600 - 700 (Rikitrip), joten tästä voi jo päätellä ilmiön laajuutta ja sen mukanaan tuomia ongelmia yksilölle ja yhteiskunnalle.

Australiassa 2001 tehdyn tutkimuksen mukaan 63 % vainoamisen uhreista joutui muokkaamaan omaa elämäntyyliään vainoamisen seurauksena, 29 % paransi kodin turvajärjestelyjä ja 14 % vaihtoi puhelinnumeron. Vainoamisella oli vaikutusta myös uhrien sosiaaliseen elämään, joka rajoittui 16 %:lla uhreista. Uhrit ilmoittivat myös oman alkoholin ja tupakan käyttönsä lisääntyneen vainoamisen uhriksi joutumisen myötä. Uhreille aiheutuneen kärsimyksen lisäksi vaikutuksia oli myös ympäristöön ja yhteiskuntaan. Uhrien satunnaiset töistä poissaolot lisääntyivät. Keskimäärin uhrit menettivät 7 työpäivää erilaisten vainoamisesta johtuvien asioiden hoitoon. (Purcell ym. 2002, 118.) Pahinta on tietenkin jokaisen yksilön kokema pelko ja jopa terveyden menetys sekä elämän laadun heikkeneminen vainoamisen seurauksena.

Kehittyvä tekniikka ja viestintämuodot ovat tuoneet vainoamiseen myös uusia tekemuotoja ja ulottuvuuksia, jotka lisäävät aiheen ajankohtaisuutta tämän päivän tietoyhteiskunnassa. Puhutaan cyberstalkingista ja tällöin tarkoitetaan internetin, sähköpostien tai erilaisten mobiililaitteiden välityksellä tapahtuvaa vainoamista (FRA - European Union Agency for Fundamental Rights 2014, 87). Sosiaalinen media on eräs vainoamisen uusista kanavista.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössä teen katsausta siitä, minkälaiseksi suomalainen vainoamisrikollisuus on muotoutunut poliisille tehtyjen rikosilmoitusten näkökulmasta ensimmäisen kahden

vuoden aikana, jolloin vainoaminen on ollut omana tunnusmerkistönä rangaistavaa. Tarkastelunäkökulma on poliisitoiminnallinen käsitellen rikosilmoituksista löytyviä tietoja sekä myöskin oikeuspsykologinen tutkien tekijän ja epäillyn välistä suhdetta ja tekotapaa. Tarpeellisin osin käsitellen vainoamista myös oikeustieteellisestä näkökulmasta.

Tavoitteenani on, että opinnäytetyöstäni olisi myös apua käytännön poliisityössä poliisin ollessa tekemisissä vainoamisrikosten kanssa. Poliisi osaisi tunnistaa ilmiön, tietäisi mistä on kysymys ja näin osaisi kohdistaa oikeanlaisia toimenpiteitä tilanteen mukaan sekä myöskin ohjata asiaosaiset tukitoimien piiriin. Käytännössä vainoamisrikosten tietämyksestä voisi olla hyötyä esimerkiksi uhka-arvioiden laadinnassa. Uhka-arviot toimivat taas työkaluina muun muassa poliisin yleisjohtajille ja tutkinnanjohtajille päätettäessä toimenpiteiden laajuudesta ja ajallisesta toimenpanosta. Toivon opinnäytetyön antavan kuvan, minkälaisena suomalainen vainoamisrikollisuus näyttäytyy näiden runsaan kahden vuoden perusteella, kun vainoaminen on ollut omana tekemuotonaan rangaistavaa. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ilmiön yleinen tarkastelu ja esittely, miltä vainoaminen näyttää varsinkin esitutkinnan näkökulmasta. Vainoamista tarkastellaan asiasta laadittujen rikosilmoitusten pohjalta.

Esitutkinta voidaan määritellä selvityksen hankkimiseksi rikokseksi epäilystä teosta mahdollisen syyteharkinnan suorittamista ja rikosoikeudenkäynnin valmistelua varten. Esitutkinnan suorittaa esitutkintaviranomainen. (Helminen ym. 2012, 17.)

Opinnäytetyössä on myös tarkoitus tutkia, mikä on tekijän ja uhrin suhde suomalaissa vainoamisrikoksissa sekä selvittää kirjattujen rikosilmoitusten perusteella tekotapoja ja -muotoja suomalaisissa vainoamisrikoksissa. Useiden ulkomaisten tutkimusten perusteella vainoamistapaukset liittyvät usein parisuhteen päättymiseen ja tekijänä on siis entinen asuin- tai seurustelukumppani (Boon & Sheridan 2002, 5 ja 27). Hypoteesina minulla on, että Suomessa nämä tapaukset tulevat vielä korostetummin esille. Tavoitteena on tarkastella, minkälainen yhteys uhrin tai epäillyn sukupuolella on tekotapoihin tai esiintymiseen uhrin ja epäillyn suhteessa.

1.3 Tutkimusmenetelmät ja aineistot

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellinen ja se on osin sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen tutkimus. Opinnäytetyö on sekä laadullinen ja kuvaileva tutkimus, mutta

myös määrällinen. Tutkimusaineistona olen käyttänyt Patjasta, poliisin rikostietojärjestelmästä kerättyjä tietoja Rikitrip-järjestelmän kautta. Tutkimuksen kohteena ovat vuonna 2015 kirjatut rikosilmoitukset, joissa rikosnimikkeenä on vainoaminen. Rikosilmoitukset olen hakenut Rikitrip-järjestelmää käyttäen. Rikosilmoituksia, joissa ainakin yhtenä nimikkeenä on vainoaminen, on kirjattu 659 kappaletta vuonna 2014 ja 699 kappaletta vuonna 2015 (Rikitrip). Vuoden 2015 aikana kirjatusta rikosilmoituksista otan 349 kappaletta otoksen ja tarkastelen näitä ilmoituksia lähemmin selvittäen edellä mainittuja tutkimuskysymyksiä. Vuoden 2015 aikana kirjatusta ilmoituksista valikoin Rikitrip-järjestelmästä joka toisen tarkempaan tarkasteluun. Edellä kuvattuun toimintatapaan päädyin tutkimusekonomisista syistä keskusteltuani työni ohjaajien kanssa. Aineistosta kerättyä tietoa käsittelen Excel- ja SPSS-ohjelmien avulla. Tutkimustuloksia esittelen taulukoina.

Lähdemateriaalina olen käyttänyt lähdeluettelossa mainittuja vainoamista koskevaa kotimaista ja ulkomaalaista kirjallisuutta sekä aiheeseen liittyviä artikkeleita. Aiheesta on tehty aikaisempia oikeuspsykologisia ja oikeustieteellisiä tutkimuksia, joihin viitataan työssäni. Lähdemateriaalina käytän myös oikeustieteellistä kirjallisuutta.

1.4 Opinnäytetyön rakenne

Tässä luvussa olen tarkastellut aiheen valintaa ja esitellyt työtäni. Toisessa luvussa käyn läpi vainoamisen käsitettä käyttäytymistieteellisestä näkökulmasta sekä esittelen ilmiön ilmenemismuotoja, yleisyyttä sekä tekijän ja uhrin välistä suhdetta. Tarkoituksena on avata lukijalle, mitä vainoaminen on ja vainoamisen eri ilmenemismuotoja jokapäiväisessä elämässä.

Luvussa kolme avaan vainoamisen kriminalisointiin Suomessa vaikuttaneita seikkoja ja käsittelen vainoamista oikeustieteellisestä näkökulmasta tarkastellen rikoksen tunnusmerkistöä. Tunnuksmerkistötekijöinä ovat eri tekemuodot sekä teon ajallinen kesto. Myöskin erilaiset konkurrensikysymykset eli rikosten yhtyminen liittyvät kiinteästi vainoamisrikoksiin. Konkurrensikysymykset ovat osoittautuneet melko ongelmalliseksi kriminalisoinnin soveltamisen osalta (Matikainen 2015, 7). Myös näitä seikkoja avaan työssäni. Opinnäytetyöni päätarkoituksena ei ole oikeustieteellinen tutkimus; on kuitenkin välttämätöntä avata joitain juridisia näkökulmia vainoamiseen liittyen. Tämä helpottaa

kokonaisuuden hahmottamista säännöksen synnyn ja sen soveltamisen osalta. Opinnäytetyöni sisältää siis psykologista, empiiristä ja oikeustieteellistä näkökulmaa.

Luvussa neljä tarkastelen vainoamista kansainvälisestä näkökulmasta. Vertailen luvussa erimaiden lainsäädäntöä ja kerron muun muassa rangaistusasteikoista. Luvussa viisi esittelen tutkimusaineiston sekä määrittelen tarkemmin tutkimuksen kohteena olevat aihealueet. Luvussa kuusi raportoin ja esitän tutkimustulokset pääosin taulukkojen avulla ja luvussa seitsemän analysoin tarkemmin saamiani tutkimustuloksia sekä teen yhteenvetoa ja pohdintaa tuloksien perusteella.

Vainoaminen on hyvin monivivahteinen ilmiö sekä oikeuspsykologisesti että oikeustieteellisesti. Vainoamista voisi tarkastella hyvin monesta eri näkökulmasta ja ilmiönä se antaisi aiheita hyvinkin laajan tutkimuksen tekoon. Mielenkiintoinen tutkimuksen kohde olisi muun muassa vielä tarkemmin perehtyä tekijän käyttäytymiseen liittyviin seikkoihin. Myös vainoamiseen liittyvät oikeustieteelliset kysymykset ja tuomioistuimeen edenneiden juttujen käsittely sekä minkälaisia tuomioita niistä on annettu, olisivat mielenkiintoisia aihealueita. Vuoden 2014 alun jälkeen, jolloin vainoaminen kriminalisoitiin, on valmistunut yksi oikeustieteellinen tutkimus vainoamisesta (Matikainen 2015). Tuossa tutkimuksessa ilmenee, että käräjäoikeudet olivat antaneet 13.3.2015 mennessä yhteensä 33 tuomiota vainoamisesta (eml). Tämän tutkimukseni käynnissä ollessa valmistui kaksi uutta tutkielmaa vainoamisesta. Marko Forss käsittelee kandidaatin tutkielmassaan vainoamisen ja koulukiusaamisen keskinäistä yhteyttä (Forss 2016) ja Kati Karjunen käsittelee opinnäytetyössään muun muassa vainoamisen rangaistavuutta (Karjunen 2016). Molemmat edellä mainitut ovat lainopillisia tutkimuksia.

Itse rajaan kuitenkin oman tutkimuksen tekoni aiemmin mainittuihin seikkoihin tarkoituksenmukaisuussyistä. Mahdollisesti jatkan opintojeni myöhemmässä vaiheessa saman aiheen parissa porautuen tällöin uusiin tutkimuskysymyksiin.

2 VAINOAMINEN KÄSITTEENÄ

2.1 Mitä vainoaminen on?

Vainoamista käsitteenä ja ilmiönä ei tarkasti ole määritelty siten kuin rikoslaissa se on määritelty omana tekemuotonaan (RL 25:7a §). Käyttäytymismuoto, jota tänä päivänä

kutsutaan vainoamiseksi, on tunnettu kuitenkin jo hyvinkin pitkään. Muinaisen Rooman laeissa noin 550 jKr. viitattiin vainoamisen kaltaisen käyttäytymiseen, joka oli kiellettyä ”*Inuriacommititur...si quis matrem familias aut praetextatum praetextatumve adsectus fuerit,*” joka vapaasti suomennettuna tarkoittaa, että naimisissa olevien naisten sekä tyttöjen tai poikien vahingollinen tai haittaa aiheuttava seuraaminen on kiellettyä (Sheridan ym. 2003, 149). Vainoaminen on siis käyttäytymismuotona jo vanha, mutta rikoksena se on uusi (Meloy 1998, 4). Vainoaminen tuli rikoksena rangaistavaksi Yhdysvalloissa 1990-luvulla ja sen jälkeen vainoamisen kriminalisointi on yleistynyt muuallakin niin sanotuissa länsimaisissa valtioissa.

Vainoaminen on toiseen henkilöön kohdennettua yhteydenpitoa ja seuraamista, jonka kohde kokee epämiellyttävänä ja ahdistavana sekä pelkoa aiheuttavana (Meloy 1998, 2). Vainoaminen on myös toistuvaa ja kestoaltaan se saattaa olla hyvinkin pitkäkestoista. Tutkimuksen mukaan vainoamisen keskimääräinen kesto on lähes kaksi vuotta (Sheridan ym. 2003, 149). Vainoaminen käyttäytymisenä on perustavanlaatuisesti ennen kaikkea psykiatrinen tai psykologinen prosessi (Meloy 1998, 70). Valtaosa vainoamiseen liittyvästä tutkimuksesta on tehty länsimaisissa valtioissa. On kuitenkin pysytty osoittamaan vainoamisen olevan yleismaailmallinen ilmiö, vaikkakin vainoamiseen liittyy myös kansallisia ja kulttuurisia eroja. (Meloy ym. 2008, 8.) Vainoamisella ei ole kansainvälisesti mitään yhtäläistä määritelmää. Euroopan neuvoston ministerikomitea kuitenkin hyväksyi 7.4.2011 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen. Yleissopimuksen 34 artiklassa määritellään käyttäytymistä, jolla viitataan vainoamiseen. Yleissopimuksen 34 artikla edellyttää sopimuspuolten toteuttavan tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimet varmistaakseen, että toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumisesta, säädetään rangaistavaksi. (Council of Europe Treaty Series, CETS 2011, 13).

2.2 Vainoamisen ilmenemismuodot

Vainoamisen eri teko- ja ilmenemismuodot ovat mitä moninaisempia mitä vain ihmisen mielikuvitus keksii. Lievimmilläänhän teot ja tapahtumat ovat jokapäiväiseen elämään liittyviä asioita, kuten puhelinsoittoja, tekstiviestejä, kadulla kulkemista ja jopa sinänsä hyvinkin positiivisen latauksen omaava käyttäytymistä, kuten kukkien ja lahjojen lähettämistä, jota ulkopuolisen henkilön saattaa olla vaikea tunnistaa vainoamiseksi.

Taustalla on kuitenkin tekijän tarkoitus tarkkailla tai kontrolloida uhria ja vaikuttaa sekä hallita tämän elämää. Vakavimmillaan vainoamisessa uhriin kohdistuu väkivaltaa tai sen uhkaa. (Silvennoinen & Tolvanen 2014.)

Vainoamiset voidaan jaotella kolmeen eri ryhmään riippuen siitä, minkälaista taktiikkaa on käytetty. Ensimmäisen ryhmän muodostavat väkivaltaiset toimintatavat. Tässä ryhmässä kohdistetaan suoraa väkivaltaa uhriin tai vahingoitetaan hänen omaisuuttaan. Väkiältä voi olla myös sanallista tai väkivallalla uhkaamista. Toisena ryhmänä on uhrin tarkkailu erilaisin menetelmin, joka mielletään perinteisenä vainoamisen muotona. Kolmannen ryhmän muodostavat menetelmät, joilla pyritään pääsemään kontaktiin uhrin kanssa. Yhteydenotot tai niiden yritykset voivat olla hyvinkin moninaiset joko teknisillä apuvälineillä tai suora fyysinen lähestyminen uhriin. (Björklund ym. 2010.)

Digitalisaatio ja globalisaatio ovat ulottuneet myös tähän ilmiöön ja rikollisuuden alaan. Internetiä ja sosiaalista mediaa apuna käyttäen tapahtuvaa vainoamista kutsutaan termillä cyberstalking (Council of Europe 2013, 7). Nykyinen tietoyhteiskunta tarjoaa vainoajille uudenlaisen toimintaympäristön ja pelikentän, jossa uhri voi pahimmassa tapauksessa olla vainoajan kohteena 24/7. Verkossa tapahtuva vainoaminen on hyvin monimuotoista sisältäen yhteydenottoja, haitta- tai vakoiluohjelmien käyttämistä tai tiedostoihin tunkeutumista. Tämä on myös teknisesti nykyään hyvin helppoa käytännössä toteuttaa. Tällaisia ohjelmia pystyy lataamaan jokainen itselleen hyvin edullisesti ja helposti. Internetin ja sosiaalisen median välityksellä pystyy uhrista välittämään perätöntä tai halventavaa tietoa hyvin laajan joukon tietoon tehokkaasti. Globaali toimintaympäristö on tuonut kansainvälisen yhteyden vainoamisrikoksiin. (Council of Europe 2013, 7 - 8; Matikainen 2015, 46.) Tekijä voi käyttää kyberympäristöä tehokkaasti hyväkseen vainoamisessa kahdella eri tavalla: joko hakemalla uhrista monipuolisesti tietoa myöhempää käyttötarkoitusta varten tai käyttämällä kyberympäristöä suoraan uhria vastaan yhteydenotoin (Meloy 1998, 10).

Edelliseen kappaleeseen liittyy myös osin toisen identiteetin käyttäminen vainoamistarkoituksessa, mikä on yleistynyt varsinkin verkkoympäristössä. Identiteettivarkaus hyödyntäen toisen henkilön nimeä ja henkilötunnusta myös muutoin voi olla vainoamisen ilmenemismuoto esimerkkinä tavaroiden tilaaminen toisen lukuun (HE 19/2013, 8). Identiteettivarkaus tuli rangaistavaksi omana tekonaan syyskuun alussa 2015 (RL 38:9b).

2.3 Vainoamisen yleisyys ja sen piirteitä

Vainoamisen yleisyyttä suomalaisessa väestössä ei ole tutkittu kovinkaan laajasti. Yliopisto-opiskelijoille on tehty tutkimus, jossa on selvitetty elinaikaisen ahdistelun ja häirinnän sekä niin sanotun yleisen väkivallan erityispiirteitä ja esiintyvyyttä suomalaisilla yliopisto-opiskelijoilla (Björklund 2010). Ahdisteluun ja häirintään liittyvässä tutkimuksessa oli mukana 615 opiskelijaa. Opiskelijoista 48,5 % oli ahdistelukokemuksia ja 22 % oli kokenut väkivaltaista ahdistelua. Ahdistelluksi ja häirityksi joutuminen oli yleisempää naisopiskelijoille ja ahdistelija oli yleisemmin uhreille tuttu. Ahdistelu oli myös pitkäkestoista. (Eml.) Tässä on huomioitava, että tutkimus kohdistui hyvin rajattuun joukkoon ihmisiä.

Muulla maailmassa vainoamista ja sen yleisyyttä väestön keskuudessa on tutkittu yleisemmin. Naisilla mahdollisuus joutua vainoamisen uhriksi on todennäköisempää. Keskimäärin 12 - 16% naisista joutuu elämänsä aikana vainoamisen uhreiksi. Miehillä vastaava luku on 4 - 7%. Luvut perustuvat Yhdysvalloissa, Australiassa ja Britanniassa tehtyihin useisiin tutkimuksiin. (Sheridan ym. 2003, 152.)

Vainoamisen uhriksi voi joutua kuka tahansa ja uhrien joukossa on hyvinkin monenlaisia ihmisiä. Uhrien joukossa on niin miehiä kuin naitakiin, sekä nuoria että varttuneempia. Pääosa uhreista on kuitenkin naisia, noin 75 %. Ikäjakauma uhrien välillä vaihtelee, mutta tavallisesti se on 18 ja 30 ikävuoden välillä. Uhreja on eri sosioekonomisista ryhmistä, mutta tavallisemmin uhrit näyttäisivät olevan keskivertoa koulutetumpia. Vainoamisen uhriksi joutuu myös helpommin yksin asuva henkilö kuin parisuhteessa asuva henkilö. Jotkut erityisryhmät voivat joutua helpommin vainoamisen kohteeksi, kuten miehet, jotka ovat homoseksuaaleja. Henkilöt jotka työskentelevät julkisissa tehtävissä tai asiakaspalvelussa altistuvat myös herkemmin vainoamiselle. Erityisesti poliitikot ja mediassa paljon esiintyvät henkilöt altistuvat vainoamisen kohteeksi joutumiselle. (Sheridan ym. 2003, 154.)

Vainoajan tunnistaminen ei ole yksinkertainen asia. Kuten naisten korkeista uhriluvuista voi jo päätellä, on valtaosa tekijöistä, yli 70 % on miehiä. Vainoajat tapaavat olla hieman vanhempia kuin rikoksiin keskimäärin muutoin syyllistyvät. Keskimääräinen tekijän ikä on ollut 38 vuotta. Tekijöillä on ominaista taustalla olevat epäonnistuneet parisuhteet tai kykenemättömyys pitkäaikaisiin parisuhteisiin. Yleistä on, että vainoaja on hyvin usein

entinen kumppani. Valtaosa kärsii myös eriasteisista mielenterveyteen liittyvistä oireista tai sairauksista, kuten persoonallisuushäiriöistä tai muun muassa psykoottisuudesta. Tavallista on myös, että tekijöiden on aiempaa rikollista taustaa. (Sheridan ym. 2003, 154-155.)

Vainoamista tutkinut ja siitä kirjoittanut J. Reid Meloy kuvailee tyypillisen perusvainoajan näin ”työtön tai alityöllistetty neljännellä vuosikymmenellä oleva mies. Hän on yksinäinen tai eronnut ja hänellä on aikaisempaa rikollisuutta sekä mielenterveys- että päihdeongelmia. Hän on käynyt peruskoulun tai lukion, joka tapauksessa hänellä korkeampi älykkyys kuin muilla rikoksenteijöillä eikä hän toimi missään etnisessä- tai radikaaliryhmässä”. (Meloy 1999, 86.)

2.4 Uhrin ja tekijän välinen suhde

Edellisessä aluvussa uhrin ja tekijän välistä suhdetta jo alustavasti tarkasteltiin, mutta koska uhrin ja tekijän välinen suhde on yksi tutkimuskysymys omassa opinnäytetyössäni, käsittelen tässä aihetta vielä tarkemmin.

Läntisessä maailmassa vainoaminen nousi otsikoihin 1980 -luvun alussa jolloin tapahtuivat John Lennonin murha, jossa tekijänä oli pakkomielteinen ihailija sekä Yhdysvaltojen Presidentin Ronald Reaganin murhayritys. Myös viimeksi mainitussa oli taustalla julkisuuden henkilöön kohdistuva ihailu. Murhayrityksen tekijä John Hinckley oli pakkomielteisesti ihastunut näyttelijä Jodie Fostersiin ja kuvitteli presidentin murhayrityksellä saavan ihailua Fostersin taholta (Meloy 1998, 113.) Taustalla tässä oli Taksikuski-elokuvan juoni.

Vuonna 1989 tapahtui Kaliforniassa nuoren näyttelijän Rebecca Schaefferin murha. Tekijänä oli pakkomielteinen ihailija, joka oli vainonnut Schaefferiä useamman vuoden. Tämä tapahtuma käynnisti Yhdysvalloissa laajan keskustelun vainoamisesta. (Meloy 1998, 113.) Kysymyksessä oli kuitenkin huomattavasti laajempi ja arkisempi ongelma kuin vain julkisuuden henkilöitä koskeva. Vainoamisen kohteina olivat pääasiassa tavalliset ihmiset, joita vainosivat muun muassa entiset kumppanit ja työtoverit (Meloy 1998, 113). Toimintansa oli hyvin arkipäiväistä, mutta vasta julkisuuden henkilöihin kohdistuen ongelma nousi julkiseen keskusteluun ja ilmiöön alettiin kiinnittää laajempaa huomiota.

Vainoamisen eri luokittelutapoja esiintyy monia, mutta usein tapauksia arvioidaan tekijän ja uhrin välisellä suhteella. Ohessa kuvailen yhtä kirjallisuudessa usein käytettyä tapaa, jolla vainoamistapauksia jaotellaan tekijän ja uhrin suhteen perusteella. Tätä on käyttänyt muun muassa psykologian tohtori Doris M. Hall tutkimuksessaan (Meloy 1998, 117).

Luokittelu on tehty tässä kolmeen eri ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä tekijällä on ollut jonkinasteinen läheinen suhde, parisuhde tai seurustelusuhde keskenään, *prior intimates*. Suhde ei välttämättä pidä sisällään seksuaalista aspektia vaan kysymys voi olla myös esimerkiksi sisaruksista tai vanhemmista, vaikkakin suurin osa kylläkin entisiä kumppaneita. Esimerkkinä seuraavassa on tapaus, missä kysys ei ollut aiemmasta parisuhteesta. Kyseisessä tapauksessa isä vainosi aikuista tytärtään tarkkailemalla tätä tämän muutettua pois kotoaan. Vaikkakin suurimmassa osassa on kysymys tapauksista, missä taustalla on päättynyt parisuhde. Tähän aikaisempi läheinen suhde -luokkaan kuuluu suurin osa vainoamistapauksista. (Boon & Sheridan 2002, 5 ja 27.) Hallin tutkimuksen mukaan yli puolet, 57 % kuului tähän edellä kuvattuun ryhmään (Meloy 1998, 118).

Toisena luokitteluryhmänä on tekijän ja uhrin muu aikaisempi tuttavuussuhde, *prior acquitance* (Meloy 1998, 117). Tuttavuus voi perustua ystävyYTEEN tai vaikkapa vapaa-ajan harrastuksista lähtöisin olevaan kanssakäymiseen. Uhrin ja vainoajan tunteminen voivat perustua myös asiakassuhteeseen. Joissakin ammateissa altistuminen vainoamiselle on myös yleisempää. Tällaisia ammatteja ovat esimerkiksi psykiatrit, psykologit, sosiaalityöntekijät, lakimiehet sekä opettajat. Kysymyksessä voi olla myös tilanne, että uhri ja tekijä kummatkin työskentelevät samassa työpaikassa ja osapuolet tuntevat toisensa tätä kautta. (Boon & Sheridan 2002, 6 - 7.) Hallin tutkimuksessa tähän ryhmään kuului 34 % tapauksista (Meloy 1998, 118).

Kolmantena ryhmänä ovat tuntemattomat henkilöt, *strangers* (Meloy 1998, 117). Näissä uhrilla ja tekijällä ei ole ollut mitään aikaisempaa kontaktia keskenään. Motiivina usein on tekijällä päästä läheiseen suhteeseen uhrin kanssa. Kybertoimintaympäristössä on tyypillisempää, että uhrilla ja tekijällä ei ole ollut aikaisempaa kontaktia. (Boon & Sheridan 2002, 7.) Hallin tutkimuksen mukaan tuntematon tekijä -ryhmään kuului 5 % tapauksista Meloy 1998, 118).

Edellä kerrottu on hyvin karkea luokittelu. Omassa tutkimuksessani olen määritellyt osapuolten keskinäiset suhteet yksityiskohtaisemmin. Määrittelyt esittelen luvussa viisi.

Mainitsen tässä vielä kolme erityisryhmää, jotka tulevat usein esille vainoamista koskevassa kirjallisuudessa ja joihin on syytä kiinnittää huomiota. Usein ajatellaan, että vainoaminen koskee vain aikuisia ja tutkimuksetkin saattavat kohdistua usein vain heihin. Tosiasiassa vainoamisjutuissa uhrina tai tekijöinä voi olla myös lapsia tai nuoria. Tyypillinen ilmenemismuoto on kiusaaminen eri muodoissaan, jota esiintyy nuorten ja lasten välisissä sosiaalisissa suhteissa ja ympäristöissä kuten kouluissa. Kiusaamistapauksissa toiminta on hyvin samanlaista kuin vainoamisessa. Keinovalikoimina ovat verbaalinen kiusaaminen, seuraaminen ja uhkailu, jotka aiheuttavat ahdistusta ja pelkoa uhrissa. Myös väkivaltaa ja seksuaalista ahdistelua tapahtuu nuorten ja lasten keskuudessa. (Boon & Sheridan 2002, 185 - 186.) Tätä opinnäytetyön aikana valmistui Marko Forssin Itä-Suomen yliopistossa tekemä kandidaatin tutkielma koskien koulukiusaamista. Tutkielmassa Forss käsittelee mahdollisuutta lähestyä koulunkiusaamista rikosoikeudellisesta näkökulmasta ja käsitellä koulukiusaamistapauksia vainoamisena. (Forss 2016.)

Julkisuudessa esiintyviin henkilöihin kohdistuu tänä päivänä hyvin yleisesti erilaista ei-toivottua lähestymistä ja käyttäytymistä, jopa uhkailua. Käyttäytyminen voidaan luokitella vainoamiseksi. Poliitikot ovat hyvä esimerkki tällaisista henkilöistä. Ruotsissa 74 % parlamentin jäsenistä oli kokenut ahdistelua, uhkailua tai väkivaltaa. Englannin parlamentin alahuoneen jäsenistä 80 % oli kokenut häirintää ja tungettelevaa käytöstä. Motiivina politiikkoihin kohdistuvissa vainoamisissa on lähinnä harjoitettu politiikka ja sosiaaliset kysymykset, ei niinkään seksuaalinen viehätysvoima tai pyrkimys suhteeseen poliitikon kanssa. Toinen merkittävä ryhmä julkisuuden henkilöistä, jotka joutuvat vainoamisen kohteiksi ovat erilaiset kuuluisuudet kuten pop-tähdet, näyttelijät ja urheilijat. Motiivina tällaisissa tapauksissa saattaa olla, että tekijällä on jonkinlainen rakkausunelma kohteen kanssa. Vainoaja kärsii usein myös eriasteisista mielenterveysongelmista. Kuuluisuuksiin kohdistuvat vainoamistapaukset saattavat olla myös hyvinkin pitkäkestoisia. (Hoffmann ym. 2014, 161 - 165.)

Erotomania mainitaan usein vainoamisen yhteydessä ja viitaten edelliseen kappaleeseen, jossa henkilö kuvittelee olevansa rakkaussuhteessa esimerkiksi jonkun julkisuuden henkilön kanssa. Erotomania tarkoittaa henkilön harhaisesti otaksuvan toisen henkilön olevan salaisesti rakastunut häneen ja tavallisesti kohteena on korkeamman sosiaalisen statuksen omaava ihminen, esimerkiksi joku kuuluisa julkisuuden henkilö. (Meloy ym.

2008, 284). Erotomania liittyy usein psykoottisuuteen (Boon & Sheridan 2002, 177). Vainoamistapauksissa käytännössä on kuitenkin hyvin harvoin kysymys erotomaniasta (Häkkänen 2008, 753).

3 VAINOAMINEN OIKEUSTIETEELLISESTÄ NÄKÖKULMASTA

3.1 Vainoamisen kriminalisointi Suomessa

Kriminalisoinnin tarkoituksena on suojata jotakin oikeushyvää eli suojeluintressiä. Lainsäädännössä suojeluintresseiksi hyväksytään ne, jotka suoraan tai epäsuorasti hyödyttävät yksilön vapauspiiriä. Suojeluintressit ovat sisällytetty perustuslakiin sekä ihmisoikeussopimuksiin. (Frände 2007, 20 - 23.) Vainoamisen kriminalisoinnin tarkoituksena on erityisesti suojata peruslain (731/1999) 7 luvun 1 pykälässä mainittuja oikeushyviä vapaus, koskemattomuus ja turvallisuus. Perustuslain 10 luvun 1 pykälässä mainitut yksityiselämä, kunnia sekä kotirauha ovat myös keskeisessä asemassa olevia oikeushyviä puhuttaessa vainoamisesta. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa vastaavasti turvataan jokaisen oikeus elämään sekä oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen (5 art.). Jokaisella on myös oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta (8 art.). (Lindstedt 2013, 38).

Suomessa vainoaminen kriminalisoitiin 1.1.2014 jolloin astui voimaan rikoslain 25 luvun 7 a pykälä (13.12.2013/873) ” *Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, vainoamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*”

Yhteiskunnallinen keskustelu vainoamisen kriminalisoinnin tarpeellisuudesta alkoi kuitenkin jo edellisellä vuosikymmenellä. Yksi merkittävä keskustelun käynnistäjistä Suomessa oli psykologian tohtori Helinä Häkkänen-Nyholm. Hän on työskennellyt aiheen parissa ja julkaissut vainoamista koskevia artikkeleita. Tässä työssä olen muun muassa käyttänyt yhtenä lähteenä hänen Duodecimissa julkaistua artikkelia (Häkkänen 2008). Häkkänen tuo tässä artikkelissa esiin silloisen lainsäädännön puutteita käyttäytymisen osalta, joka ei ole kriminalisoitua, vaikka sitä henkilö toistuvasti tekee aiheuttaen toiselle pelkoa ja altistaen jopa mielenterveysongelmiin. Tällaista käyttäytymistä, kuten aiemmin

ensimmäisessä luvussa olen tuonut esille, on muun muassa seuraaminen, oleskelu toisen kodin tai työpaikan läheisyydessä ja sähköpostien lähettely. Häkkänen painottaa myös vainoamisen yhteyttä lähisuhdeväkivaltaan, jonka vähentäminen on ollut sisäisen turvallisuuden keskeisempiä tavoitteita. Tuolloin vuonna 2008 oli Ruotsissa ja useassa muussa maassa jo käynnissä lakihankkeet vainoamisen kriminalisoinniksi. (Eml.)

Merkittävä liikkahdus lain eteenpäin menolle Suomessa oli Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjuntaa koskevan yleissopimuksen hyväksyminen Euroopan neuvoston ministerikomiteassa niin sanottu Istanbulin sopimus 7.4.2011 (CETS2011). Lakialoite Suomessa vainoamisen kriminalisoimiseksi tehtiin joulukuussa 2011 (LA 44/2011). Yleissopimuksen 34 artiklassa todetaan, että sopimuspuolten tulee toteuttaa tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, kriminalisoidaan. Yleissopimuksessa kriminalisointivelvoite ei ollut kuitenkaan ehdoton ja Suomikin esitti varauman kyseisen 34. artiklan suhteen. Kyseisen sopimuksen sisältö on kuitenkin ollut merkittävässä roolissa arvioidessa kriminalisoinnin tarvetta kansallisella tasolla (Lindstedt 2013, 45). Suomi on ratifioinut sopimuksen vuonna 2014 ja laki naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (10.4.2015/375) on astunut voimaan 1.8.2015. Vainoamisen kriminalisointia koskevassa hallituksen esityksessä on myös viitattu vahvasti edellä mainittuun Istanbulin sopimukseen (HE 19/2013, 3).

Lainvalmistelussa Oikeusministeriö pyysi lausuntoja asettamansa työryhmän mietintöön, jossa käsiteltiin vainoamisen kriminalisointia. Myöskin kriittistä suhtautumista asiaan oli. Pohdintaa annetuissa lausunnoissa aiheutti, onko kyseinen erilliskriminalisointi tarpeen lainkaan vaan oliko silloin voimassa oleva oikeus jo riittävä kattamaan vainoamistilanteet. Toinen huolta aiheuttava seikka oli pykälän laveus ja sen soveltamisen hankaluus. (Hossa 2012.)

3.2 Lainsäädännöllinen tilanne ennen kriminalisointia

Ennen vainoamisen kriminalisointia sovellettiin rikoslaissa voimassa olevia rikosnimikkeitä, jotka olivat sovellettavissa vainoamisen kaltaiseen

häirintäkäyttäytymiseen. Kuten aiemmin jo on todettu, jäi tuolloin tekemuotoja näiden tunnusmerkistöjen ulkopuolelle. Teot eivät täyttäneet minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Sovellettavia pykäläiä ennen vainoamisen rangaistavaksi tuloa olivat laitton uhkaus (RL 25:7), pakottaminen (RL 25:8), lähestymiskiellon rikkominen (RL 16:9 a), kotirauhan rikkominen (RL 24:1), kunnianloukkaus (RL 24:9) sekä salakuuntelu (RL 24:5) ja salakatselu (RL 24:6). Äärimuodossaan myös rikoslain 21 luvun eli henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset olivat sovellettavissa.

Erittäin oleellisia vainoamisen näkökulmasta olivat rikoslain 25 luvussa mainitut laitton uhkaus ja pakottaminen (HE 19/2013, 7). Näissä säädöksissä tulee esille vainoamisen oleelliset elementit uhkaus ja pelko. Vainoamisen on katsottu olevan lähimpänä laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä, koska kummassakin suojellaan samaa oikeushyvää (Matikainen 2015, 8). Lähestymiskiellolla (laki lähestymiskiellosta 4.12.1998/898) pyritään estämään ennakolta toiseen henkilöön kohdistuva häirintä ja uhka, sillä pyritään antamaan siis ennakollista turvaa. Sen tarkoituksena on turvata yksilön henki, terveys, vapaus ja rauha. Lähestymiskiellon rikkominen on rikoslaissa säädetty rangaistavaksi (RL 16:9 a). Lähestymiskiellon määrääminen ja sen rikkomisen kriminalisointi on ollut keino puuttua vakavaan ja toistuvaan häirintään (Lindstedt 2013, 58 - 61). Samanaikaisesti vainoamisen kanssa tuli rangaistavaksi myös viestintärauhan rikkominen (RL 21:1a). Teko liittyy myös läheisesti vainoamisen tunnusmerkistöön. Yhteyden ottaminen on yksi vainoamisen tunnusmerkistötekijöistä ja useinhan yhteyden ottaminen tapahtuu nimenomaan sähköistä viestintävälinettä käyttäen.

Edellä esille tuodussa sääntelyssä oli kuitenkin puutteita, joita vainoamisen kriminalisoinnilla pyrittiin paikkaamaan. Esimerkkinä laittoman uhkauksen osalta tunnusmerkistö tulee sovellettavaksi vain, jos uhriin kohdistuu konkreettinen rikoksen uhka, jolloin lievempi uhkailu jäi näin kriminalisoinnin ulkopuolelle. Aiemmin myös vaadittiin erillistä oikeuden antamaa lähestymiskiellotopäätöstä, että tietyntylaiset yhteydenotot ja henkilön seuraaminen olivat kiellettyjä. Nyt tekijän pitäisi ymmärtää ilman erillistä kieltoakin epäasiallisen seuraamisen ja yhteydenottojen olevan kiellettyjä. (Silvennoinen & Tolvanen 2014.)

3.3 Vainoamisen tunnusmerkistö

Euroopan neuvoston yleissopimuksen 34 artiklan mukainen vainoaminen on suhteellisen väljä ja epätäsmällinen. Sopimuksen selitysmuistiossa on avattu asiaa tarkemmin.

Vainoamiseksi määritellään toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista. Elementteinä ovat siis tahallisuus, toistuvuus, uhkaavan käyttäytymisen kohdentuminen toiseen henkilöön sekä tälle henkilölle aiheutuva pelko turvallisuutensa puolesta. Rikoslainsäädännön kannalta yleissopimuksen teksti on kuitenkin epätasällinen eikä täyttä tarkkarajaisuusvaatimusta (Lindstedt 2013, 71.) Yleissopimus ja siihen kuuluva selitysmuistio antoi kuitenkin pohjan valmistella lakia Suomen lainsäädäntöön sopivaksi (HE 19/2013, 6).

Vainoamisen tunnusmerkistö muodostuu eri tekotavoista, teon pitää olla oikeudeton ja abstraktia vaaraa koskevasta edellytyksestä, ” -- *on omiaan aiheuttamaan* --”. Uhkaaminen on ensimmäinen tekotapatunnusmerkki. Uhkaamisen ei tarvitse olla niin vakavaa kuin laittomassa uhkauksessa (RL 25:7 §). Laittomassa uhkauksessahan edellytetään, että uhriin kohdistuu konkreettinen rikoksen uhka (Silvennoinen ym. 2014, 757). Laittomassa uhkauksessa edellytyksenä on pelko henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa. Vainoamisessa uhattu teko voi hyvin jotain muutakin, kuten seuraavassa toteaa. Uhkaaminen tarkoittaa henkilön viestittävän toiselle, että tälle tai jollekin toiselle tapahtuu jotakin epämieluisaa, esimerkiksi kohteen lapselle tai muulle läheiselle. Myös omaisuuden vahingoittamisella uhkaaminen voi olla tällainen seikka. (HE 19/2013, 50.) Uhkailu on hyvin yleistä vainoamisessa. Se liittyy yli puoleen tapauksissa (Häkkinen 2008, 752; Matikainen 2015, 36). Uhattu teko ei ole aina välttämättä tarvitse olla jotakin fyysistä, vaan uhkauksen kohteena voi olla myös uhrin maine, ystävyysuhteet tai työura. Suomalaisen lainsäädännön tunnusmerkistöä ei täyty pelkästään se, että tekijä uhkaa tekevänsä itselleen vahinkoa, esimerkiksi itsemurhan. (Matikainen 2015, 36.)

Toisena tekotapana on seuraaminen. Seuraaminen tarkoittaa, että tekijä liikkuu sinne, minne uhrikin tai hankkiutuu paikkaan, mihin tietää uhrinkin tulevan. Myös uhrin työpaikan tai asunnon läheisyyteen asettuminen tai ohitse kulkeminen ovat seuraamista, jos teon motiivina on se, että uhri on edellä mainituissa paikoissa. Uhrin ei tarvitse olla tietoinen tästä seuraamisesta. Seuraaminen ei edellytä, että tekijä ottaisi tai yrittäisi ottaa samalla jotakin kontaktia uhriin. Henkilön sattumanvarainen tapaaminen jossakin ei ole seuraamista. (HE 19/2013, 50.) Seuraaminen on hyvin tyypillinen tekotapa vainoamistapauksissa. Näytön kannalta saattaa, jossakin tapauksissa olla ongelmallista se, että onko epäilyllä ollut perusteltu syy olla samaan aikaan ja paikassa kohteen kanssa ja onko ollut tietoinen mahdollisesta kohtaamisesta. (Matikainen 2015, 38.)

Vainoamisen kolmantena tekotapana on tarkkaileminen. Tarkkaileminen tarkoittaa, että tekee tietoisesti havaintoja toisesta joko teknisen apuvälineen kiikarin ja kameran avulla tai ilman. Osapuolten sijainnilla ei ole merkitystä. Tarkkailtava voi olla kotirauhan piirissä tai sen ulkopuolella. (HE 19/2013, 51.) Seuraamista ja tarkkailemista tapahtuu usein saman aikaisesti ja ne ovat tekotavoiltaan hyvin lähellä toisiaan (Matikainen 2015, 37). Tarkkaileminen ja seuraaminen olivat juuri näitä ongelmallisia tilanteita ennen vainoamisen kriminalisointia. Tapauksiin ei soveltunut mikään tunnusmerkistö, eikä poliisilla ollut toimivaltaa kieltää liikkumista tai oleilua vaikkapa kadulla, ellei tilanteeseen liittynyt muuta. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 758.)

Neljäntenä tekotapana on tekijän yhteyden ottaminen kohteen suuntaan. Yhteydenotto voi tapahtua hyvin monella tavoin kuten henkilökohtaisesti kohteen luokse menemällä, soittamalla, lähettämällä viestejä tai kukkia ja lahjoja. Viestin voi välittää myös jollakin keskustelupalstalla tai kolmannen osapuolen kautta. (HE 19/2013, 51.) Matikainen on pro gradu työssään todennut joidenkin oikeustapausten pohjalta, että käräjäoikeudet ovat katsoneet ikkunan hakkaamisen olevan myös yhteyden ottamista (Matikainen 2015, 40). Matikaisen näkemyksen mukaan myös uhrin läheisiin kohdistuvat yhteydenotot ovat vainoamisen osatekoja. Useinhan jos uhri ei reagoi tekijän yhteydenottoihin kohdistaa tekijä yhteydenotot uhrin lähipiiriin. (Eml, 41.)

Viidentenä kohtana on kirjattu muu näihin rinnastettava tekotapa. Vainoaminen voi tapahtua myös muulla tekotavalla, mutta tekotapojen tulee nimenomaisesti olla edellä mainittuihin rinnastettavia. Tämä on tarpeellinen lainkohta tekniikan kehittymisen myötä ja myös siksi, että vainoamisteot ovat historian valossa olleet hyvin moninaisia. (HE 19/2013, 51.) Esimerkkeinä muista tekotavoista on toisesta henkilöstä otetun valokuvan, jossa tämä esiintyy vähäpukaisena, lataaminen internetiin, omaisuuden vahingoittaminen tai väärin identiteettien luonti. Istanbulin sopimuksen selitysmuistiossa kohdissa 182 - 185 on annettu useita esimerkkejä vainoamisen eri tekotavoista (Council of Europe 2011, Explanatory report CETS 210). Matikainen pitää tutkielmassaan myönteisenä kyseissä kohdissa mainittujen tekotapojen soveltamista ja tulkintavaikutusta kansalliseen oikeuteen (2015, 43).

Vainoamisen osatekojen pitää tapahtua vastoin kohteen tahtoa, mutta ei edellytä kohteelta annettua nimenomaista kieltoa tekijälle. Kohteena oleva henkilö ei välttämättä uskalla edes

kieltää tekijää. Kohteena oleva henkilö voi myös toivoa vainoamistekojen loppuvan, jos ei niihin reagoi. Vastentahtoisuus täytyy päätellä tapauksen olosuhteista. (HE 19/2013, 51.)

Vainoamisen osatekoja tarvitsee olla useampi kuin yksi, tunnusmerkistön täyttymiseksi. Tunnusmerkistön toteutumiseksi on merkityksellistä, minkä tyyppisiä osateot ovat ja mikä on niiden ajallinen suhde toisiinsa. Vähäisempiä tekoja pitää olla useampia kuin vakavampia, jotka jo yksittäisinäkin ovat omiaan herättämään pelkoa ja ahdistusta kohteessa. (HE 19/2013, 51.) Merkityksellinen seikka tunnusmerkistön täyttymiseksi siis on tekojen määrä, niiden laatu ja ajallinen yhteys (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 754). Tunnusmerkistö siis vaatii useamman teon, joilla on ajallinen yhteys.

Vainoaminen edellyttää tahallisuutta ja tunnusmerkistön täyttävän menettelyn pitää olla myös oikeudetonta (HE 19/2013, 52). Tekijällä ei tarvitse olla varsinaista pelottelu- tai vainoamistarkoitusta. Vaikka tekijän ei ole tarkoitus tehdä pahaa kohteelle on hänen ymmärrettävä ei toivotun käyttäytymisensä olevan uhrille vahingollista. Vaikkakin tekijä kokisi yhteydenottonsa olevan positiivisia ja jatkaa niitä, tekee hän sen tietoisesti ja tahallaan. Jos vainoaminen edellyttäisi konkreettista tarkoitusta, jäisi iso joukko teoista ulkopuolelle. (Matikainen 2015, 55.) Oikeudettomuuden osalta esimerkiksi viranomaisten toimet eivät täytä vainoamisen tunnusmerkistöä, mikäli niihin löytyy toimivaltuus. Laillinen saatavien perintä on oikeutettua samoin kuin myös usein käytännön elämässä eteen tulevat omaisuuden jakoon ja lasten huoltoon liittyvät yhteydenotot. Tiedotusvälineiden asianmukainen toiminta jää oikeudettomuuden ulkopuolelle. Myöskin työnantajalla on oikeus tarkkailla työntekijää lain suomissa puitteissa. (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 760.)

Tunnusmerkistön täyttymisen vaatimuksena on myös, että toistuvat teot ovat omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa ja ahdistusta. Tässä siis riittää abstrakti vaara ja ahdistuksen ja pelon aiheuttaminen ei näin ole välttämätöntä, vaikka näin onkin voinut tapahtua. Mittarina on keskimääräisihminen huomioiden kuitenkin uhriin liittyvät olosuhteet kuten esimerkiksi ikä tai erityinen haavoittuvuus. Vakavimmat ja usein toistuvat teot voivat aiheuttaa tekijässä pelkoa, kun taas lievemmat teot lähinnä ahdistusta. Tärkeä on kuitenkin huomata myös ahdistuksen haitalliset seuraukset uhrille. (HE 19/2013, 52.) Pelon ja ahdistuksen arviointi perustuu lääketieteelliseen ja psykologiseen tietoon. Näytön kannalta ainakin tulkinnanvaraisissa tapauksissa oli hyvä olla käytössä asiantuntijan arvio teon vaikutuksesta uhriin. Joissakin ammateissa tai ryhmissä yksityisyyden suoja on

matalampi ja henkilöt ovat veloitettuja sietämään runsaammissa määrin heille kohdistuvaa viestintää ja yhteydenottoja kuin keskivertoihmisen. (Matikainen 2015, 59.).

3.4 Konkurenssikysymykset ja toissijaisuus

Vainoamisen rikoksena tekee osaltaan erikoislaatuiseksi se, että vainoamisen osateot voivat toteuttaa myös monen muun rikoksen tunnusmerkistön (Matikainen 2015, 68). Opinnäytetyöni on laadultaan sen kaltainen, että tässä ei ole tarpeen lähteä avaamaan rikosten yhtymistä eli konkurenssikäsitetä laajemmin. Seuraavassa esitän kuitenkin hyvin lyhyesti konkurrenssin pääkohdat.

Rikosoikeutemme on tekorikosoikeutta. Mielenkiinto kohdistuu siihen, onko henkilö tehnyt yhden vai useamman rikoksen. Tämän vuoksi yksittäiset rangaistussäännökset saavat keskeisen aseman. Jotta voidaan puhua rikoskonkurrensista, on lähdettävä siitä, että tekijä on rikkonut useampaa kuin yhtä rangaistussäännöstä tai yhtä rangaistussäännöstä useamman kuin kerran. Epäiltävä rikoskonkurrenssi merkitsee yksinkertaisesti sitä, että muodostaako henkilön teko yhden vai monta rikosta. Rangaistuksen mittaamisen kannalta se on olennainen seikka. (Frände 2007, 306.)

Lainkonkurrensissa teko toteuttaa useita eri rangaistussäännöksiä, mutta yhden säännöksen katsotaan kattavan muut säännökset tai yhden niistä (Frände 2007, 308). Yhden tunnusmerkistön soveltaminen tekee muiden tunnusmerkistöjen soveltamisen tarpeettomaksi. Tyypillisesti esimerkiksi täytetty teko kattaa yrityksen ja ankarammin sanktioitu kattaa lievemmän, näpistys – varkaus. Lainsäätäjä on myös jo lakitekstissä saattanut asettaa lainkonkurrensin etusijalle toissijaisuuslausekkeella ”*on tuomittava, jollei teosta muualla tässä laissa säädetä ankarampaa rangaistusta...*” Kolmantena pohdittavana seikkana lainkonkurrensiin liittyen on suojeluintressin ulottuvuus. Jos kaksi rangaistussäännöstä suojaa ainakin osittain samaa oikeushyvää, ei ole syytä soveltaa niitä kumpaakin. (Frände 2007, 308 - 311.)

Vainoamispykälän lakitekstissä on jo maininta ”*jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta.*” Tämä tarkoittaa, että toinen säännös, missä edellä mainittu ehto täyttyy syrjäyttää vainoamissäännöksen. Esimerkkejä tällaisista rikoksista, jotka usein saattavat esiintyä vainoamisen yhteydessä ja täyttävät edellä mainitut kriteerit ovat laitton uhkaus (RL 25:7) ja pahoinpitely (RL 21:5). Näitä ei lueta siis vainoamisen

osateoiksi. (Matikainen 2015, 68 - 69; HE19/2013, 52.) Huomion arvoista on lain käytännön soveltamisessa, että edellä mainitut rikokset eivät pilko vainoamisen tekoaikaa, mikäli osuvat samalle jaksolle (Silvennoinen & Tolvanen 2014, 761; LaVM 11/2013, 10). ”Henkilö, joka vainoamisen toteuttavan menettelyn lisäksi on tehnyt laittoman uhkauksen edellytykset toteuttavan teon, tulee tuomittavaksi sekä vainoamisesta että laittomasta uhkauksesta. Se, että laittomasta uhkauksesta tuomitaan vainoamisesta erillisenä rikoksena eikä sitä sisällytetä vainoamiseen, merkitsee muun muassa sitä, että kyseistä laitonta uhkausta ei mainita vainoamista koskevan syytteen teonkuvauksessa eikä se vaikuta vainoamisrikoksen rangaistusarvoon.” (LaVM 11/2013, 10.)

Vainoamisen ohella voi samalla teolla syyllistyä esimerkiksi lähestymiskiellon rikkomiseen, vahingontekoon, kotirauhan rikkomiseen ja kunnianloukkaukseen. Näissä kaikissa on lievempi rangaistus kuin vainoamisessa. Sen lisäksi näissä kaikissa on myös eri suojeltava oikeushyvä kuin vainoamisessa, jossa suojeltavana oikeushyvä on vapaus ja henkilökohtainen turvallisuus. Samaan luokkaan kuuluvat myös salakatselu ja -kuuntelu sekä lähestymiskiellon rikkominen. Nämä voidaan tuomita myös vainoamisrikoksen ohella. (Matikainen 2015, 69.) Mainittakoon vielä lähestymiskiellosta, että lähestymiskielto ei ole rangaistus eikä rangaistusluonteinen sanktio, vaan turvaamistoimenpide, joka tähtää rikoksen uhan ja vakavan häirinnän torjumiseen tulevaisuudessa. PsyJuridica Oy korosti lainvalmistelun yhteydessä antamassaan lausunnossaan lähestymiskieltoa nimenomaan turvaamistoimenpiteenä (Hossa 2012, 52). Hallituksen esityksessä on määritelty, että samanaikaisesti laissa vainoamisen kanssa rangaistavaksi tullut viestintärauhan rikkominen (RL 24:1a) sisältyisi jo vainoamiseen, eli siitä ei tuomittaisi vainoamisen ohella (HE 19/2013, 52). Viestintärauhan rikkomisessa on lievempi rangaistusasteikko ja sillä suojataan eri oikeushyvä. On kuitenkin katsottu, että säännösten olevan sellaisessa lainkonkurrenssisuhteessa, että vainoaminen kattaa teon rikosoikeudellisen arvioinnin kaikilta osin. Viestintärauhan rikkominen on siten otettu huomioon jo vainoamissäännöksessä. (Matikainen 2015, 69 - 70.) Kysymykseen voi tietenkin myös tulla tapahtumaketju, missä vainoamisen tunnusmerkistö ei täyty. Kymenlaakson käräjäoikeus oli 24.3.2015 R 15/333 tehnyt päätöksen asiassa, missä syyttäjää oli vaatinut rangaistusta ensisijaisesti vainoamisesta ja toissijaisesti viestintärauhan rikkomisesta. Käräjäoikeus oli katsonut, etteivät useat viestit ja puhelut täyttäneet vainoamisen tunnusmerkistöä, koska eivät olleet omiaan aiheuttamaan ahdistusta, mutta kuitenkin teko täytti viestintärauhan rikkomisen tunnusmerkistön. (Forss 2016, 5.)

3.5 Syyteoikeus

Vainoaminen on säädetty hallituksen esityksen mukaisesti virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Virallisen syytteen alaisessa rikoksessa esitutkinta, syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely ovat riippumattomia asianomistajan rangaistusvaatimuksesta ja syyttäjällä on itsenäinen syyteoikeus. Asianomistajarikoksessa valta jutun eteenpäin viemisestä on pääosin asianomistajalla ja jutun eteneminen prosessissa päättyy, jos asianomistaja ei vaadi rangaistusta. Syyttäjä voi joissakin rikoksissa poiketa tästä erittäin tärkeän yleisen edun nimissä. Lähtökohta lainsäädännössämme on, että rikos on virallisen syytteen alainen, ellei toisin säädetä. (LaVM 11/2013, 5 - 6.)

Lakivaliokunnan kuullessa asiantuntijoita hajaantuivat asiantuntijoiden käsitykset osan tukiessa voimakkaasti hallituksen esitystä virallisen syytteen alaisuudesta ja osan taas päin vastaisesti vastustaen tätä. Lakivaliokunta päätyi asiassa kuitenkin kannattamaan virallisen syytteen alaisuutta. Tällä halutaan erityisesti antaa vahva viesti vainoamisen tuomittavuudesta ja rikoksen mahdollisista vakavista seurauksista uhrille. Näkökantana oli myös se, että uhrilla oleva pelko tekijää kohtaan, tämän mahdollisesti yrittäessä estää jutun eteenpäin viemistä, voi vaikuttaa uhrin haluun viedä asiaa eteenpäin. (LaVM 11/2013, 5 - 6.)

Virallisen syytteen alaisuus saattaa aiheuttaa joitakin ongelmatilanteita ja ristiriitaisuuksia syyteoikeuden kannalta esimerkiksi laittoman uhkauksen (RL 25:7) osalta, joka on pääosin asianomistajarikos (Lindstedt 2013, 91). Laiton uhkaus ei ole asianomistajarikos, jos tekoon on käytetty hengenvaarallista välinettä tai tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamisen. Hallituksen esityksessä korostetaan vainoamisen kiinteää suhdetta lähisuhdeväkivaltaan sekä pidetään sitä yhtenä sen muotona ja viitataan läheiseen kohdistuneeseen lievään pahoinpitelyyn. Tällainenkin rikos on ollut virallisen syytteen alainen vuoden 2011 alusta. (HE 19/2013, 25 - 26.)

Lakivaliokunnille annetuissa lausunnoissa esimerkiksi viitataan ilmoituskynnyksen nousemiseen virallisen syytteen alaisuuden vuoksi. Rikoksen kohteeksi joutuminen koetaan intiimiksi ja araksi asiaksi ja pelätään asian tuomista tuomioistuimeen esimerkiksi sen mahdollisesti saavan mediajulkisuuden johdosta. Myöskin tutkintaan tulevien juttujen mahdollinen suuri määrä koettiin epävarmuustekijänä vainoamisen ollessa virallisen syytteen alainen rikos. (Hynninen 2013.) Lakivaliokunta korostaakin mietinnössään

lainsäädännön suomia toimenpiteistä luopumissäännöksiä joita voidaan soveltaa vainoamisenkin yhteydessä. Tällainen on esitutkinlain (805/2011) 3 luvun 9 §:n 1 ” *esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia.*” Lisäksi voidaan soveltaa saman lain 3 luvun 10 §:n 1 ” *syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.*” Edellisen pykälän 2 momentissa ” *syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä myös päättää, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen tai jos jo suoritettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muulla kuin 1 momentissa mainitulla perusteella. Esitutkinnan lopettaminen edellyttää tällöin lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista.*” Lakivaliokunta näin huomioi myös asianomistajan tahdon ja prosessiekonomian merkityksen. (LaVM 11/2013, 6 - 7.)

4 VAINOAMINEN KANSAINVÄLISESTÄ NÄKÖKULMASTA

4.1 Historiaa

Vainoaminen tuli rangaistavaksi omana rikostunnusmerkistönään ensimmäiseksi maailmassa Yhdysvalloissa Kalifornian osavaltiossa vuonna 1990. Merkittävän sysäyksen vainoamisen kriminalisointiin Kaliforniassa antoi aiemmin luvussa 2.4 mainittu filmitähden Rebecca Schaefferin murha. Hänet ampui pakkomielteinen ihailija Robert Bardo. (Meloy ym. 2008, 84.) Tällä hetkellä vainoaminen on kriminalisoitu kaikissa Yhdysvaltain osavaltioissa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja lukuisissa Euroopan valtioissa (Häkkänen 2008, 755). Yhdysvalloissa säädettiin 1993 myös liittovaltiotasoinen säännös Model Stalking Code, koskien vainoamista (Van der Aa & Römkens 2013, 17; Matikainen 2015, 13). Myös Kanada kuului Yhdysvaltojen eri osavaltioiden rinnalla ensimmäisiin valtioihin, jotka kriminalisoivat vainoamisen omana rikostunnusmerkistönään (Mullen 2009, 293). Euroopan maista Irlanti ja Englanti olivat

ensimmäiset, joiden lainsäädäntöön vainoaminen kirjoitettiin ja tämä tapahtui vuonna 1997 (Van der Aa & Römkens 2013, 2).

4.2 Lainsäädäntö muissa maissa

Seuraavassa tarkastelen lyhyesti vainoamista koskevaa lainsäädäntöä kansainvälisemmin. Olen poiminut joidenkin maiden lainsäädännöstä seikkoja ja tuon ne tässä esille.

Yhdysvalloissa vainoamisen tunnusmerkistö on hyvin avoin. Vainoaminen edellyttää pahantahtoisuutta, toistuvuutta ja tahallisuutta. Tekotapojen määrittely vainoamiseksi, on jätetty tuomioistuimille. Tunnusmerkistöön kuuluvat myös seuraaminen tai häiritseminen, uskottava uhkaus sekä tarkoitus pelotella uhria. Uhrilla on oltava perusteltu syy pelätä itsensä tai läheistensä turvallisuuden puolesta. Edellä mainittu vaatimus uskottavasta uhkauksesta käytännössä rajoittaa juttujen tunnusmerkistön täyttymistä. (Matikainen 2015, 14; Meloy 1998, 2 - 3.) Yhdysvaltojen lainsäädäntö on ollut jossain määrin länsimaisten vainoamispykälien esikuva, josta on otettu vaikutteita eri maiden kansalliseen lainsäädäntöön (Van der Aa & Römkens 2013, 9; Matikainen 2015, 18).

Ruotsissa vainoamisen kriminalisoinnista käytiin pitkään yhteiskunnallista ja poliittista keskustelua. Siellä esitettiin vainoamisen kriminalisointia eduskunnalle ensimmäisen kerran vuonna 2004. (Häkkänen 2008, 755). Kesti kuitenkin vuoteen 2011 ennen kuin lokakuussa rikoslakiin lisättiin vainoamista koskeva pykälä. Pykälää vielä korjattiin siten, että siihen vuonna 2013 lisättiin valokuvausta käsittelevä kohta. (Matikainen 2015, 20.) Vainoaminen on lisätty Ruotsin rikoslain (Brotsbalk 1962:700) neljänteen lukuun (BrB 4:4b). Kyseinen neljäs luku sisältää myös pykälät törkeästä rauhanloukkauksesta ja törkeästä naisrauhan loukkauksesta (BrB 4:4a) sekä häirinnästä (BrB 4:7). Näillä katsotaan suojattavan samaa oikeushyvää. Ruotsin rikoslain vainoamispykälässä on lueteltu tyhjentävästi kaikki tekomuodot, joilla voi syyllistyä vainoamiseen. Tekoja ovat 1) pahoinpitely, joka ei ole vähäinen sekä yritys, 2) laitton pakottaminen, 3) laitton uhkaaminen, 4) kotirauhan rikkomien tai laitton tunkeutuminen, 5) loukkaava valokuvaaminen, 6) häirintä, 7) seksuaalinen häirintä, 8) vahingonteko tai sen yritys, 9) lievä vahingonteko tai 10) lähestymiskiellon rikkominen. Tunnusmerkistön täyttymiseksi tekojen täytyy olla toistuvia, vähintään siis kaksi tekokertaa ja niiden pitää kohdistua samaan henkilöön loukaten konkreettisesti uhrin henkilökohtaista integriteettiä. (Marttunen 2012, 62; Matikainen 2015, 21 - 22.) Maksimirangaistus vainoamisesta Ruotsissa on neljä

vuotta vankeutta (BrB 4:4b). Ilmoitettuja vainoamisrikoksia vuonna 2014 Ruotsissa oli yhteensä 671 kappaletta ja vuonna 2015 rikoksia oli ilmoitettu 596 kappaletta (Brå 2016).

Euroopan unionin valtioista vuonna 2013 oli 13 kriminalisoinut vainoamisen omana tunnusmerkistönään. Useiden valtioiden olemassa olevaan lainsäädäntöön sisältyi jo pykälä, jotka valtiot katsoivat kattavan vainoamisen tunnusmerkistön ja eivät näin ole katsoneet tarpeelliseksi säätää vainoamisesta erikseen (Van der Aa & Römken 2013, 5). Vainoamista koskeva sääntely muodostuu näin eri valtioissa erilaisille lähtökohdille. Toisissa maissa vainoaminen on viime vuosina nimenomaisesti kriminalisoitu omana tunnusmerkistönä. Toisissa maissa on taas sovellettu jo olemassa olevaa lainsäädäntöä vainoamistyyliseen käyttäytymiseen. Tällaisissa tapauksissa säädös voi kattaa erilaista lievempääkin häirintää kuin tekoja, joita varsinaisesti pidetään vainoamisena. (Marttunen 2012, 65.)

Se miten vainoamispykälä on rakennettu, poikkeaa paljon eri maiden välillä. Joissakin maissa vainoamisen täyttävä teko on hyvin tarkasti määritelty lainsäädännössä. Joissakin maissa taas on käytetty vain termiä vainota ja ahdistella, eikä avattu lainsäädännössä, mitä tämä termi pitää sisällään. Tällainen pykälän kirjoitusmuoto jättää hyvin paljon tulkinnan varaa tuomioistuimille. Edellä kuvatun kaltaista avointa tunnusmerkistöä käytetään Belgiassa, Italiassa, Luxemburgissa, Maltalla, Hollannissa, Puolassa ja Iso-Britanniassa. (Van der Aa & Römken 2013, 9; Matikainen 2015, 18.)

Joissakin maissa, kuten Saksassa, Puolassa ja Irlannissa vaaditaan myös konkreettisia seuraamuksia tunnusmerkistön toteutumiseksi. Päinvastoin on taas Hollannissa, Tšekissä, Italiassa, Belgiassa, Itävallassa, Luxemburgissa ja Tanskassa, missä ei vaadita vainoamisen aiheuttaneen tai aiheuttavan minkäänlaisia seuraamuksia. (Van der Aa & Römken 2013, 8 - 9.)

Rangaistusten vaihtelu eri maiden välillä on myös suurta. Laissa säädetty maksimirangaistus on Maltalla kolme kuukautta vankeutta. Puolassa vastaavasti maksimirangaistus on 10 vuotta vankeutta. (Van der Aa & Römken 2013, 8.)

5 TUTKIMUSAINEISTO JA -KOHTEET

5.1 Tutkimusaineisto ja menetelmä

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineiston sekä käyttämäni tutkimusmenetelmät. Tutkimusaineistona tutkimuksessani ovat olleet vuoden 2015 rikosilmoitukset, jotka on haettu poliisin Rikitrip-tietojärjestelmästä. Rikitrip-järjestelmään kopioituu tieto PATJA-järjestelmästä, mutta tieto on helpommin haettavissa Rikitripistä. Hakusanoina olen käyttänyt asianimikkeenä -vainoaminen ja vuotena -2015. Haku antaa tulokseksi kaikki vuonna 2015 kirjatut rikosilmoitukset, joissa vähintään yhtenä asianimikkeenä on vainoaminen. Hakualueena oli koko valtakunta, kaikki poliisilaitokset mukaan lukien Ahvenanmaa. Aineisto on kerätty 7. - 9.4.2016, jolloin dokumenttien määränä oli 699 rikosilmoitusta kyseisillä hakuehdoilla. Kyseinen hakuehto tarkoittaa, että ilmoitus on kirjattu vuonna 2015. Tapahtuma siis on voinut olla tapahtunut jo aiemmin. Toinen huomioitava seikka on, että dokumenttien määrä voi vaihdella riippuen haun ajankohdasta. Tämä johtuu siitä, että tutkittavaan aineistoon kuuluu vielä käynnissä olevaan esitutkintaan liittyviä juttuja. Ilmoituksia päivitetään, jolloin ilmoitukseen saatetaan lisätä asianimike vainoaminen tai myöskin se poistaa juttuun kuulumattomana.

Tutkimusaineistoksi valitsin vuoden 2015 rikosilmoitukset. Tällä pyrin lisäämään tutkimuksen luotettavuutta sillä, että vuonna 2015 viranomaisilla oli jo enemmän kokemusta ja osaamista säännöksen soveltamiseen. Vuonna 2014 säännös vainoamisesta oli vielä täysin uusi. Uuden rikosnimikkeen käytön oppiminen ja säännöksen integroituminen rikosoikeudelliseen järjestelmään, ottaa yleensä oman aikansa. Tutkimusaineistoon on otettu ehjän kalenterivuoden rikosilmoitukset, jolla ehkäistään mahdollisten kausivaihtelujen aiheuttamat poikkeamat aineistossa.

Hakuehdot täyttäviä rikosilmoituksia oli yhteensä 699 kappaletta. Kokonaistutkimuksen teko tutkimusekonomisesti ei tuntunutärkevältä vaihtoehdolta. Oskoon määrittäminen on yksi pulmallisimmista tilastotieteen ongelmista. Yksiselitteistä ohjetta oskoon määrittelyyn ei ole annettu. Ehdottomana miniminä kuitenkin pidetään 100:n tilastoyksikön otosta. (Karjalainen 2010, 33.) Keskusteltuani otoksen suuruudesta ohjaajieni ja Poliisiammattikorkeakoulun yliopettaja Timo Koranderin kanssa päädyin, että riittävään tilastolliseen tarkkuuteen pääsen käymällä aineistosta puolet läpi. Riittävän oskoon jälkeen tulosten tarkkuus ei oleellisesti parane, vaikka oskokkoa kasvatettaisiin

(Karjalainen 2010, 33). Valitsin aineistosta joka toisen rikosilmoituksen ja ilmoitukseen mahdollisesti liittyvän tutkintamuistion. Näin tutkittavaksi aineistoksi muodostui 349 rikosilmoitusta, joissa ainakin yhtenä asianimikkeenä oli vainoaminen. Luin tapaukset läpi keräten sen tiedon, jota tutkimuksessani tarkastelen. Tiedot keräsin rikosilmoituskohtaisesti Excel-taulukkoon, josta pystyin myöhemmin tutkimuksen analyysivaiheessa kerätyn tiedon hyödyntämään. Tiedon analysoinnissa olen käyttänyt Excel-ohjelman lisäksi SPSS-ohjelmaa, jonka avulla olen pystynyt tutkimaan kahden muuttujan välisiä yhteyksiä ristiintaulukoinnilla. Muuttujien välistä riippuvuutta tai riippumattomuutta testataan X^2 -riippumattomuustestin (khiin neliötestin) avulla, ja havainnon todennäköisyys ilmoitetaan p-arvona (Metsämuuronen 2009, 358 - 360). P-arvon ollessa $< 0,001$ tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Vaihteluvälin ollessa $0,001 - < 0,01$ tulos on tilastollisesti merkitsevä ja $0,01 - < 0,05$ välillä tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä. Vaihteluvälillä $0,05$ ja $< 0,10$ tulos on vain suuntaa antava (Karjalainen 2010, 221.)

Tutkimuksessani ei ollut aiheellista lähteä selvittämään tarkemmin tapausten taustoja tilaamalla poliisilaitoksilta esitutkintapöytäkirjoja tai peräti tuomioistuimista tuomioon päätyneiden tapausten tuomioita. Edellä kuvailemastani aineistosta sain riittävän ja tarkoituksenmukaisen tiedon tätä tutkimusta varten. Mikäli tieto ei ole käynyt aineistosta selville, olen sen merkinnyt ei tiedossa -merkinnällä koontiaineistoon.

5.2 Tutkittavat aihealueet

Tutkimusaineistosta olen tarkastellut lähinnä kolmea aihealuetta. Nämä ovat asianosaiset, osallisten suhde sekä tekotapa. Aiemmissa pääosin ulkomailla tehdyissä tutkimuksissa on tarkasteltu näitä samoja seikkoja. Näin tämän tutkimustulosten vertailu aiempiin tutkimuksiin on helpompaa. Edellä mainitut aihealueet ovat usein tutkimusten pohjana. Esimerkkinä Australian and New Zeland Journal of Psychiatry artikkeli Harm associated with stalking victimization. Artikkelissa on tutkittu hyökkäyksen kohteeksi joutumista (Stuart ym. 2008, 802.) Tieto asianosaista, heidän välinen suhteensa sekä tekotapa antavat hyvän peruskuvan vainoamisrikoksista. Ketkä ovat uhreja, keitä niistä epäillään ja millä tavoin rikos tehdään. Päätöksen siitä, mitä seikkoja asianosaisista, heidän suhteistaan ja tekotavoista selvitetään, olen tehnyt aikaisempien tutkimusten perusteella sekä sen tiedon ja kokemuksen perusteella, jota olen työelämän kautta saanut. Lisäksi olen valinnut joitakin tarkasteltavia asioita niiden ajankohtaisuuden perusteella, kuten ulkomaalaisten osuus sekä kyberjutut, joiden voidaan olettaa kasvavan jatkossa teknisen kehittymisen myötä. Olen tutkinut myös asianomistajan ja rikoksesta epäillyn sukupuolen yhteyttä

tekotapaan ja sekä osallisten väliseen suhteeseen. Olen lisäksi myös tarkastellut jutuissa esiintyviä oheisrikoksia sekä juttujen etenemistä esitutkinnaissa. Molempiin edellä mainittuun seikkaan myös lainvalmisteluviranomaiset kiinnittivät huomiota lain esitöissä (HE 19/2013; LaVM 11/2013).

5.2.1 Asianosaiset

Asianosaisista tarkastelen kahta seikkaa, heidän sukupuoltaan ja kansalaisuutta. Hypoteesina kirjallisuuden ja aiempien tutkimusten pohjalta on, että valtaosa epäillyistä on miehiä ja vastaavasti asianomistajista valtaosa on naisia (Mullen ym. 2009, 36). Sukupuolella on merkittävä osuus vainoamisrikosten tutkimuksessa, koska nimenomaan Euroopassa ja varsinkin Suomessa vainoamisen kriminalisointi käynnistyi juuri naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä. Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjuntaa koskevan yleissopimuksen hyväksyminen oli merkittävä askel. Euroopan neuvoston ministerikomiteassa hyväksyttiin niin sanottu Istanbulin sopimus 7.4.2011 (CETS2011). Merkittävää on siis tietää, mikä on naisten osuus, varsinkin asianomistajina, Suomessa kirjatuissa vainoamista koskevissa rikosilmoituksissa.

Asianosaisten kohdalla toinen tarkasteltava seikka on heidän kansalaisuutensa. Viime aikoina on käyty vilkasta julkista keskustelua ulkomaalaisten osuudesta eri rikoslajeissa. Keskustelua ulkomaalaisten osuudesta on käyty varsinkin juuri naisiin kohdistuneista rikoksista kuten seksuaalirikoksista. Aiemmissä tutkimuksissa tätä seikkaa ei ole juurikaan tarkasteltu, mutta teeman ajankohtaisuuden vuoksi päätin tarkastella tätäkin puolta. Määrittelyn ulkomaalaiseksi olen tehnyt ilmoituksessa olevan kansalaisuustiedon perusteella. Kansalaisuustieto voi olla myös puuttunut, jolloin olen kirjannut sen ei tiedossa -merkinnällä.

Asianosaisten kohdalla on syytä mainita erityisesti rikoksesta epäillyn asemassa olevan henkilön määrittely tässä tutkimuksessa. Tutkimuksessani rikoksesta epäiltyjen määrä poikkeaa huomattavasti esimerkiksi Poliisihallituksen tulostietojärjestelmän (PolStatin) tilastoihin verrattuna. Syy tähän on seuraava: Tutkimusaineistoni koostui hyvin erilaisissa esitutkinnaissa olevista rikosilmoituksista. Osa ilmoituksista oli lähtenyt syyttäjälle syyteharkintaan, osassa rikosilmoituksissa oli poliisi jo päättänyt tutkinna jollakin poliisin omalla päätöksellä tai tutkinta oli vielä kesken. Tästä johtuen osassa rikosilmoituksissa, esimerkkinä missä syyttäjä on tehnyt esitutkinna rajoituspäätöksen ja tämän johdosta

poliisi on päättänyt jutun, rikoksesta epäillyn asema on muuttunut ilmoituksessa osaiseksi asiassa. Joissakin rikosilmoituksissa epäilty oli kylläkin selvästi tiedossa nimeä myöten, mutta henkilöä ei oltu kirjattu epäillyn asemaan, vaan kyseinen tieto oli löydettävissä tekstiosassa. Tässä tutkimuksessa epäillyn tiedot on otettu siitä henkilöstä, joka ilmoituksen perusteella ilmenee epäilyksi, vaikka hänen virallinen asema ilmoituksessa ei enää rikoksesta epäilty olisikaan. Ilmoitusten yksityiskohtainen läpikäyminen mahdollisti kaiken käytettävissä olevan tiedon löytämisen ja dokumentoinnin.

5.2.2 Asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde

Osallisten suhteen valikoin tarkasteltavaksi muuttujaksi aiempien tutkimusten ja aiheeseen liittyvän kirjallisuuden perusteella. Suurimmassa osassa tapauksistahan epäilty ja uhri tuntevat toisensa entuudestaan (Häkkänen 2008, 751). Hyvin useissa tapauksissa tunteminen perustuu jonkin asteiseen olemassa olevaan tai päättyneeseen läheiseen suhteeseen (Boon & Sheridan 2002, 5 ja 27; Meloy 1998, 118).

Seuraavassa olen luetellut muuttujat liittyen asianosaisten suhteeseen, joita olen rikosilmoituksista hakenut esille

- parisuhde
- perhe
- tuttavuus
- naapuruus
- koulu
- työpaikka
- viranomaistoimi
- muu/ei tiedossa

Parisuhteeseen liittyvät tapaukset olen tutkimuksessani määritellyt siten, että kysymyksessä on olemassa oleva parisuhde osallisten välillä, käsittäen myös seurustelun tai kysymys on päättyneestä parisuhteesta tai seurustelusta. Ihastumiset tai pyrkimystä parisuhteeseen en ole määritellyt tähän luokkaan.

Perhettä olen tässä käsitellyt laajempänä käsitteenä kuin pelkkänä ydinperheenä. Tässä yhteydessä, jos ilmoituksesta on käynyt esille selkeä sukulaisuussuhde osallisten välillä, olen luokitellut tapauksen tähän perhe -luokkaan.

Tuttavuus käsitettä olen käyttänyt, mikäli ilmoitustiedoista on löydettävissä maininta, että osapuolet tuntevat toisensa entuudestaan vaikkapa yhteisen harrastuksen kautta tai muutoin ovat niin sanotusti ”kavereita”.

Tutkimuksessa olen pyrkinyt löytämään myös kouluun liittyvät tapaukset, joita on käsitelty vainoamisena. Pääsääntönä on, että uhrina on koulun oppilas ja tapaus liittyy kiinteästi kouluun. Tällä olen saamaan esille sen, onko vainoamisen tunnusmerkistön käsittelyä käytetty koulukiusaamistapauksissa.

Työpaikka saattaa olla myös osapuolet yhdistävä tekijä. Tämä luokittelu on ollut käytössä, mikäli osallisten suhde on työtoveruus, asiakassuhde tai muu seikka, joka osoittaa työpaikan olevan asianosaisia yhdistävä tekijä.

Viranomaistoimien ollessa vainoamisen motiivina liittyy se pääsääntöisesti työhön, mutta olen erottanut sen omaksi luokakseen tarkastellakseni erikseen vielä viranomaistoimien osuutta tekijän motiivina.

Mikäli asianosaisten välillä on jokin muu suhde kuin edellä mainittu tai suhde ei käy ilmoituksen tiedoista ilmi, olen luokitellut sen omana luokkana muu/tiedossa -merkinnällä.

5.2.3 Tekotapojen tarkastelu

Tekotapojenkin kohdalla olen soveltaen tarkastellut samoja seikkoja kuin kansainvälisissä aiemmin tehdyissä aihetta koskevissa tutkimuksissa. Olen tarkastellut tunnusmerkistössä lueteltuja seikkoja sekä tapaa tai välinettä, miten epäilty rikos on toteutettu. Uhkauksen tai sen kokemisen olen jättänyt tarkastelusta tietoisesti pois. Tunnusmerkistössä vaadittu uhkaus on hyvin laaja käsite. Uhkaus saattaa olla kätkettynä tekijän muuhun toimintaan tai liittyy muutoin kiinteästi tekoon. Koska en mielestäni pystynyt riittävän luotettavalla tavalla uhkausta löytämään aineistosta, jätin tämän osatekijän tutkimuksen ulkopuolelle.

Seuraavassa olen luetellut muuttujat liittyen asianosaisten suhteeseen, joita olen rikosilmoituksista hakenut esille

- lähestyminen/seuraaminen
- puhelu
- sähköinen viesti
- kirje
- kyber
- yhteydenotto kolmanteen osapuoleen
- muu
- ei tiedossa

Fyysisenä lähestymisenä ja seuraamisena olen luokitellut sellaiset jutut, missä epäilty on seurannut tai lähestynyt uhriaan fyysisesti. Tällaista toimintaa ovat esimerkiksi oleskelu uhrin kodin tai työpaikan lähistöllä, lähestyminen uhria ja/tai henkilökohtainen kontaktinotto uhriin.

Puhelimen ja muiden sähköisten viestimien käytön tarkastelua vainoamistapauksissa olen muokannut paremmin tähän aikaan sopivaksi yrittäen huomioida viestimien teknisen kehityksen. Puhelimen ja tietokoneen erottaminen toisistaan ei ole tänä päivänä enää selvää. Olenkin luokittelun tehnyt siten, että olen käsitellyt kysymystä, onko epäilty ollut yhteydessä uhriin puheluita soittamalla vai sähköisestä viestintää muutoin käyttämällä esimerkiksi tekstiviestillä, sähköpostilla tai messengerviestillä. Perinteisen kirjeen lähettämistä olen tarkastellut myös omana luokkanaan. Yhdysvalloissa 2007 ilmestyneessä tutkimuksessa vertailtiin kirjepostilla ja sähköpostilla lähetettyjä uhkauksia USA:n kongressin jäsenille ja tutkimuksen mukaan perinteisen kirjeen lähettäjät omaavat korkeamman riskitason kuin sähköpostin lähettäjät (Schoeneman-Morris ym. 2007).

Edellisiin läheisesti liittyy myös vainoamistapaukset, joissa voi olla mukana jonkinlainen kyberaspekti. Rikosilmoituksen luokitteluksi kyberryhmään olen vaatinut tapaukselta jotakin muuta kuin pelkästään sitä, että kyberympäristössä toimivaa laitetta on käytetty viestittelyyn tai esimerkiksi haettu henkilöstä tietoa julkisien internethakukoneiden kautta. Edellytyksenä kyberluokitteluun on ollut, että kyberympäristöä on hyödynnetty vainoamisessa laajemmin, esimerkkeinä erilaisten vakoiluohjelmien käyttö ict-laitteissa, muiden seurantalaitteiden käyttö tai uhria mahdollisesti vahingoittavien tietojen lataaminen internetiin.

Tyypillinen aikaisemmissa tutkimuksissa esille noussut tekotapa on yhteydenottaminen kolmanteen osapuoleen. Tyypillisimmillään tämä on uhrista epäedullisten tietojen levittäminen muille tahoille esimerkiksi uhrin työnantajalle tai hänen lähipiirille. Kyseiset tiedot voivat olla täysin tekaistuja tai toki ne voivat olla myös todellisia.

Mikäli tekotapa on ollut jokin muu kuin edellä mainittu, on se sijoitettu muu -kategoriaan ja samoin omaksi luokakseen on myös laitettu, jos tekotapa ei ole jutun käytettävissä olevasta aineistosta käynyt selville.

Aineistosta olen tarkastellut myös tapauksiin mahdollisesti liittyvää väkivaltaa ja omaisuuteen kohdistuvia tekoja. Tutkimusten mukaan kolmannekseen vainoamistapauksiin liittyy fyysinen väkivalta ja samoin yli kolmannekseen myös omaisuuden vahingoittamista (Häkkänen 20008, 752; Silvennoinen & Tolvanen 2014, 755). Jos ilmoituksesta käy ilmi, että fyysistä väkivaltaa on ollut kyseisen tapauksen yhteydessä tai väkivaltaa on ollut aiemmin kohdistuen uhriin, rikosilmoitus on luokiteltu kuuluvaksi tähän luokkaan. Mahdollista seksuaalista väkivaltaa en ole erotellut omaksi lajikseen, vaan se sisältyy edellä mainittuun väkivallan kategoriaan. Omaisuuteen kohdistuvien tekojen osalta on noudatettu samaa menettelyä. Jos uhrin tai hänen läheisensä omaisuutta on vahingoitettu tai anastettu siten, että teko epäiltävissä liittyvän vainoamisesta epäiltyyn, on teko luokiteltu tähän ryhmään kuuluvaksi.

Vainoamisen ohella tekijän usein epäillään samanaikaisesti syyllistyneen myös muihin rikoksiin (Matikainen 2015, 63). Oheisrikokseen syyllistyminen voi olla osa vainoamisen tekotapaa. Tätä asiaa tarkastellakseni olen selvittänyt ilmoituksissa esiintyneet oheisrikokset, joista epäillään samaa henkilöä kuin vainoamisestakin. Tarkoituksena on ollut tarkastella niiden määrää ja mitä rikoksia ne ovat.

Merkittävä tieto alkuperäisiin tutkimuskysymyksiin liittyen on, miten rikosilmoitukset ovat esitutkinnassa edenneet ja mitä niille on tapahtunut. Tätä pyrin tässä tutkimuksessa selvittämään siten, että luokittelin ilmoitukset kolmeen eri ryhmään niiden tilasta riippuen. Ensimmäinen ryhmä olivat syyttäjälle asti edenneet tapaukset. Toisena ryhmänä olivat rikosilmoitukset, jotka poliisi oli päättänyt joko Patjan-järjestelmän merkinnällä tutkinnan päättämisestä tai esitutkinnan keskeyttämismerkinnällä. Tutkinnan päättämisissä en ole käynyt tarkistamassa, mitkä ovat olleet tutkinnan päättämisen perusteet. Esitutkinnan keskeyttäminen poliisin toimesta tarkoittaa useimmiten, että rikosilmoitus on niin sanotusti ”pimeä” ja tekijä ei ole näin selvillä. Avoimena oleva rikosilmoitus tarkoittaa, että esitutkinta on kesken. Aineisto kerättiin huhtikuussa 2016 ja tämä rikosilmoituksen tilaa koskeva tieto on tuolta hetkeltä eikä tietoa myöhemmin ole päivitetty.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Asianosaiset

Ensimmäiseksi raportoin vainoamista koskevissa rikosilmoituksissa esiintyvien asianosaisten sukupuoli- ja kansalaisuusjakaamaa. Tutkimuksen kohteena oli

rikosilmoituksia yhteensä 349 kappaletta. Valtaosassa asianomistajana oli nainen. Noin 9 prosentissa rikosilmoituksissa esiintyi asianomistajina molemmat sekä mies että nainen. Tyypillisiä ilmoituksia, joissa asianomistajina on sekä mies että nainen ovat naapurien väliset tapaukset. Lähes 90 % asianomistajien kansalaisuudeksi ilmoituksiin oli merkitty suomi (taulukko 1).

Taulukko 1. Rikosilmoituksissa olevien asianomistajien sukupuoli ja kansalaisuus (N=349)

Asianomistajat	n	%
Sukupuoli		
Mies	65	18,6
Nainen	245	70,2
Mies ja nainen	32	9,2
Ei tiedossa	7	2,0
Kansalaisuus		
Suomi	312	89,4
Muu kansalaisuus	29	8,3
Ei tiedossa	8	2,3

Rikoksesta epäillyistä valtaosa oli miehiä. Rikosilmoituksia, joissa epäiltyinä olivat molemmat sukupuolet, oli vain vajaa 3 %. Ulkomaalaisten osuus rikosilmoituksissa mainituista epäillyistä oli 10 %. Rikosilmoituksia, joista ei käynyt selville epäillyn kansalaisuus, oli yli 10 % (taulukko 2).

Taulukko 2. Rikosilmoituksissa kirjattujen rikoksesta epäiltyjen sukupuoli ja kansalaisuus (N=349)

Rikoksesta epäilty	n	%
Sukupuoli		
Mies	254	72,8
Nainen	57	16,3
Mies ja nainen	10	2,9
Ei tiedossa	28	8,0
Kansalaisuus		
Suomi	277	79,4
Muu kansalaisuus	35	10,0
Ei tiedossa	37	10,7

6.2 Rikoksesta epäillyn ja uhrin suhde

Tässä raportoin rikoksesta epäiltyjen ja asianomistajien sukupuolen yhteydestä toisiinsa. Rikosilmoituksia joissa osapuolten sukupuoli kävi ilmi, oli tutkittavien joukossa yhteensä

284 kappaletta. Suurimman ryhmän muodostivat ne rikosilmoitukset, joissa rikoksesta epäilty oli mies ja asianomistaja oli nainen. Naisen ollessa epäilty, oli yleisemmin myös asianomistajana nainen kuin mies. Khiin neliötestin tulos ($p=0,000$) on tilastollisesti erittäin merkitsevä (taulukko 3).

Taulukko 3. Rikoksesta epäillyn ja asianomistajan sukupuolen yhteys toisiinsa (N=284)

	RE Mies n (%)	RE Nainen n (%)	χ^2
Asianomistajana mies	33 (11,6)	20 (7,0)	
			$p=0,000$
Asianomistajana nainen	201 (70,8)	30 (10,6)	

Seuraavassa raportoin uhrin ja rikoksesta epäillyn keskinäistä suhdetta. Tutkittuja rikosilmoituksia oli yhteensä 349 kappaletta. Joissakin rikosilmoituksissa saattoi toteutua useampikin ”suhde”-muuttuja (parisuhde, naapuruus, työpaikka, perhe, koulu, tuttavuus, viranomaistoimi, muu/ei tiedossa). Lähes puolessa rikosilmoituksissa taustalla oli osallisten välinen parisuhde. Tuttavuus, naapuruus ja työpaikka muodostivat kaikki yli 10 prosentin osuuden. Sen sijaan koulukiusaamiset tai viranomaistoimesta juontuvat vainoamiset olivat hyvin pieni osa kokonaisluvussa. Yli 15 prosentissa tapauksissa suhde ei käynyt selville tai se oli jokin muu kuin taulukossa mainittu (taulukko 4).

Taulukko 4. Rikosilmoituksista ilmenevä epäillyn ja uhrin suhde

Suhde	n	%
Parisuhde	154	44,1
Naapuri	40	11,5
Työpaikka	36	10,3
Perhe	19	5,4
Koulu	3	0,9
Tuttavuus	46	13,2
Viranomaistoimi	7	2,0
Muu/ei tiedossa	53	15,2

Taulukossa 5 raportoin rikoksesta epäiltyjen sukupuolen yhteyttä osapuolten väliseen suhteeseen. Noin 45 prosentissa tapauksissa uhrin ja epäillyn suhde liittyi parisuhteeseen ja epäilty oli mies. Naisten joukossa suurin suurimman ryhmän muodostivat tuttavuuteen liittyvät tapaukset, joskin ero oli lukumäärällisesti pieni parisuhteisiin liittyviin tapauksiin nähden. Khiin neliötestin mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys osapuolten suhteen ja rikoksesta epäillyn sukupuolen välillä on parisuhteisiin ja tuttavuuteen

pohjautuvissa tapauksissa ($p=0,000$). Todennäköisyys että mies on epäiltynä parisuhteisiin liittyvissä jutuissa, on moninkertainen verrattuna naisiin. Koulun ja viranomaistoimen kohdalla vertailtavat lukumäärät ovat liian alhaisia tilastolliseen analyysiin. Tämän tutkittavan asian kohdalla on poistettu rikosilmoitukset, joissa rikoksesta epäiltynä on molempia sukupuolia ($n=28$) tai sukupuoli ei ole tiedossa ($n=10$). Tässä analysoitiin 311 rikosilmoitusta (taulukko 5).

Taulukko 5. Rikoksesta epäiltyjen sukupuolijakauman yhteys osapuolten suhteeseen (N=311)

Suhde	Mies n (%)	Nainen n (%)	χ^2
Parisuhde	141 (45,3)	13 (4,2)	$p=0,000$
Naapuri	24 (7,7)	10 (3,2)	$p=0,077$
Tuttavuus	26 (8,4)	16 (5,1)	$p=0,000$
Perhe	11 (3,5)	6 (1,9)	$p=0,063$
Työpaikka	25 (8,0)	4 (1,3)	$p=0,507$
Koulu	1 (0,3)	2 (0,6)	$p=0,030$
Viranomaistoimi	3 (1,0)	3 (1,0)	$p=0,043$
Muu/ei tiedossa	28 (9,0)	7 (2,3)	$p=0,786$

6.3 Vainoamisen tekotavat

Tässä alaluvussa raportoin vainoamisen tekotapojen esiintymistä, vainoamisen yhteydessä esiintyvää väkivaltaa ja omaisuuteen kohdistuvia tekoja sekä vainoamiseen liittyvää oheisrikollisuutta.

Analysoituja rikosilmoituksia oli yhteensä 349 kappaletta. Monissa ilmoituksessa toteutui useampi tekotapa. Yleisin tekotapa oli fyysinen lähestyminen uhria ja/tai fyysinen seuraaminen. Määrältään vähäisempiä olivat jutut, joissa esiintyi viitteitä kyber-toiminnasta sekä perinteisellä paperisella viestillä lähestymisestä, joskaan nämäkään eivät lukumäärällisesti olleet vähäisiä. Kymmenen rikosilmoitusta oli laadittu siten, että tekotapa ei käynyt ilmoituksesta selville (taulukko 6).

Taulukko 6. Tekotapojen esiintyminen rikosilmoituksissa

Tekotapa	n	%
Fyysinen lähestyminen/seuraaminen	225	64,5
Puhelu	124	35,5
Sähköinen viesti	206	59,0
Kirje	30	8,6
Yhteydenotto 3. osapuoleen	80	22,9

Kyber	38	10,9
Muu	51	14,6
Tekotapa ei tiedossa	10	2,9

Tekoon tai tekotapaan voi liittyä myös väkivallan esiintyminen uhrin ja epäillyn välillä sekä uhrin omaisuuden vahingoittamista tai anastamista. Väkivallan esiintyminen oli huomattavasti yleisempää kuin uhrin omaisuuteen kajoaminen. Lähes 20 prosentissa ilmoituksissa esiintyi tai oli aiemmin esiintynyt epäillyn käyttämää väkivaltaa uhria kohtaan (taulukko 7).

Taulukko 7. Väkivallan, omaisuuden vahingoittaminen tai sen anastamisen esiintyminen ilmoituksissa N=349

	n	%
Väkivalta	64	18,3
Omaisuus	34	9,7

Tutkimusaineistona olleista rikosilmoituksista käy ilmi, että lähes viidenneksessä nainen oli kokenut väkivaltaa joko vainoamisen yhteydessä tai jo aiemmin epäillyn taholta. Rikosilmoituksia, joissa asianomistaja oli nainen ja teko oli myös kohdistunut omaisuuteen, oli lähes 10 % tutkituista tapauksista. Miesten ollessa asianomistajina teon kohdistumien omaisuuteen tai väkivalta oli hyvin vähäistä. Koetun väkivallan osalta tulos on khiin neliötestin mukaan tilastollisesti merkitsevä ($p=0,004$). Vainoamiseen liittyvissä tapauksissa on naisena huomattavasti todennäköisempää joutua myös väkivallan kohteeksi kuin miehellä. Tämän tutkittavan asian kohdalla tutkimusaineistosta on poistettu tapaukset joissa asianomistajan sukupuoli ei ollut tiedossa ($n=7$) tai asianomistajina on molempia sukupuolia ($n=32$) (taulukko 8).

Taulukko 8. Miesten ja naisten asianomistajina kokema rikosilmoituksista ilmenevä väkivalta tai omaisuuden vahingoittaminen (N=310)

	Mies n (%)	Nainen n (%)	χ^2
Väkivalta	4 (1,3)	54 (17,4)	$p=0,004$
Omaisuus	3 (1,0)	25 (8,1)	$p=0,162$

Tutkittaessa rikoksesta epäillyn sukupuolijakaumaa tapauksissa, joissa on esiintynyt väkivaltaa tai omaisuuteen kohdistuvia tekoja, tulokset ovat lähes peilikuvat edelliseen taulukkoon verrattuna. Lähes viidenneksessä tapauksissa oli esiintynyt väkivaltaa ja epäiltynä oli mies. Jos omaisuutta oli anastettu tai vahingoitettu ja epäiltynä oli mies, niin osuus oli 10 % tutkituista tapauksista. Naisten osuus rikoksesta epäiltynä siten, että oli

käytetty väkivaltaa tai teko oli kohdistunut omaisuuteen, oli hyvin vähäinen. Väkivallan kohdalla tulos on khiin neliötestin mukaan tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=0,000$). Vainoamiseen liittyvässä väkivallassa rikoksesta epäilty on todennäköisesti mies. Tämän tutkittavan asian kohdalla on poistettu rikosilmoitukset, joissa rikoksesta epäiltynä on molempia sukupuolia ($n=28$) tai sukupuoli ei ole tiedossa ($n=10$). Tässä analysoitiin 311 rikosilmoitusta (taulukko 9).

Taulukko 9. Rikoksesta epäiltyjen sukupuolijakauma rikosilmoituksissa joissa on ilmennyt väkivaltaa tai omaisuuden vahingoittamista (N=311).

	Mies n (%)	Nainen n (%)	χ^2
Väkivalta	61 (19,6)	2 (0,6)	$p=0,000$
Omaisuus	29 (9,3)	4 (1,3)	$p=0,330$

Tekotapaan kiinteästi linkittyvät myös oheisrikokset, joihin usein syyllistytään vainoamisen ohella. Laiton uhkaus ja kunnianloukkaus olivat selvästi yleisimmät oheisrikokset, joihin tutkitussa aineistossa epäiltiin syyllistyneen vainoamisen ohella. Jutuissa esiintyi yhteensä 42 erilaista oheisrikosta, joiden kirjo oli hyvin laaja liikenne rikoksista yrityselämään liittyviin rikoksiin. Suuri joukko asianimikkeistä esiintyi vain yhdessä rikosilmoituksessa. Tässä yhteydessä kaikkia esiintyneitä rikosnimikkeitä ei ole luetella vaan taulukkoon on otettu yleisimmät vainoamisen ohella rikosilmoituksissa esiintyvät rikokset (taulukko 10).

Taulukko 10. Rikosilmoituksissa esiintyvät oheisrikokset

Rikos	n	%
Laiton uhkaus	46	13,2
Kunnianloukkaus	44	12,9
Kotirauhan rikkominen	25	7,2
Lähestymiskiellon rikkominen	24	6,9
Viestintärauhan rikkominen	22	6,3
Pahoinpitely	15	4,3
Lievä pahoinpitely	11	3,2
Vahingonteko	10	2,9
Vapaudenriisto	6	1,7
Törkeä kunnianloukkaus	5	1,4
Oikeuden käytössä kuultavan uhkaaminen	4	1,1
Pahoinpitelyn yritys	4	1,1
Viestintäsalaisuuden loukkaaminen	2	0,6
Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	2	0,6
Törkeän pahoinpitelyn yritys	2	0,6
Törkeä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen	2	0,6
Varkaus	2	0,6

Tietomurto	2	0,6
------------	---	-----

Tutkimusaineiston rikosilmoituksissa naisen ollessa asianomistaja yleisimmät tekotavat ovat sähköinen viesti sekä lähestyminen/seuraaminen. Molemmat tekotavat esiintyvät yli puolessa rikosilmoituksissa. Miehen ollessa asianomistaja lähestyminen/seuraaminen oli aineiston perusteella yleisin tekotapa (11,6 %). Tilastollisesti erittäin merkitsevä tulos khiin neliötestin mukaan esiintyi kuitenkin vain sähköisen viestin osalta ($p=0,000$). Puhelun kohdalla tulos oli tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=0,023$). Tämän tutkittavan asian kohdalla tutkimusaineistosta on poistettu tapaukset joissa asianomistajan sukupuoli ei ollut tiedossa ($n=7$) tai asianomistajina on molempia sukupuolia ($n=32$) (taulukko 11).

Taulukko 11. Asianomistajan sukupuolen yhteys tekotapaan (N=310)

	Mies n (%)	Nainen n (%)	χ^2
Lähestyminen/seuraaminen	36 (11,6)	161 (51,6)	$p=0,124$
Puhelu	17 (5,5)	102 (32,9)	$p=0,023$
Sähköinen viesti	27 (8,7)	171 (55,2)	$p=0,000$
Kirje	9 (2,9)	17 (5,5)	$p=0,074$
Yhteydenotto 3. osapuoleen	14 (4,5)	57 (18,4)	$p=0,834$
Kyber	8 (2,6)	27 (8,7)	$p=0,771$
Muu	12 (3,9)	29 (9,4)	$p=0,161$
Ei tiedossa	1 (0,3)	2 (0,6)	$p=0,597$

Yli puolessa rikosilmoituksissa epäiltynä on mies ja tekotapana on fyysinen lähestyminen/seuraaminen ja sähköisen viestin lähettäminen. Myöskin naisten kohdalla fyysinen lähestyminen/seuraaminen on yleisin tekotapa. Tilastollinen merkitsevyys on kuitenkin havaittavissa vain sähköisen viestin kohdalla ($p=0,007$). Puheluiden ja yhteydenotot kolmanteen osapuoleen osalta tulokset ovat tilastollisesti melkein merkitseviä. Tämän tutkittavan asian kohdalla on poistettu rikosilmoitukset, joissa rikoksesta epäiltynä on molempia sukupuolia ($n=28$) tai sukupuoli ei ole tiedossa ($n=10$). Tässä analysoitiin 311 rikosilmoitusta (taulukko 12).

Taulukko 12. Rikoksesta epäillyn sukupuolen yhteys tekotapaan (N=311)

	Mies n (%)	Nainen n (%)	χ^2
Lähestyminen/seuraaminen	177 (56,9)	35 (11,3)	p=0,225
Puhelu	103 (33,1)	15 (4,8)	p=0,045
Sähköinen viesti	169 (54,3)	27 (8,7)	p=0,007
Kirje	19 (6,1)	6 (1,9)	p=0,445
Yhteydenotto 3. osapuoleen	55 (17,7)	22 (7,1)	p=0,026
Kyber	25 (8,0)	7 (2,3)	p=0,584
Muu	32 (10,3)	12 (3,9)	p=0,098
Ei tiedossa	1 (0,3)	0 (0,0)	p=0,635

6.4 Rikosilmoitusten eteneminen esitutkinnassa

Tässä aluvuossa raportoin rikosilmoitusten etenemisestä ja päätöksistä esitutkinnassa, eli onko asia edennyt syyttäjälle, onko poliisi tehnyt asiaan päätökset (TP tai KE) vai onko asiassa esitutkinta tarkasteluhetkellä ollut vielä kesken, eli tapaus on ollut avoin.

Hieman yli kolmannes (n=125) rikosilmoituksista (N=349) oli edennyt tarkasteluhetkeen mennessä syyteharkintaan asti. Vajaa kolmannes rikosilmoituksista oli vielä avoinna. Kolmanneksessa tutkinta oli päätetty poliisin päätöksellä tai sille ei enää tehty tutkintatoimenpiteitä, eli rikosilmoitukseen oli tehty keskeytyspäätös (taulukko 13).

Taulukko 13. Rikosilmoitusten tila tarkasteluhetkellä (N=349)

Rikosilmoituksen tila	n	%
Edennyt syyteharkintaan	125	35,8
Muu TP-päätös tai KE	114	32,7
Avoin	110	31,5

Syyteharkintaan edenneistä (125) rikosilmoituksesta yli puolet oli parisuhteeseen liittyviä. Määrä on suurempi suhteessa parisuhteeseen liittyvien rikosilmoitusten kokonaisesiintymiseen, joita kaikista kirjatuihin vainoamista koskevista rikosilmoituksista oli 44 % (kts. taulukko 4). Vastaavasti naapurien välisissä vainoamisissa syyttäjälle menevien tapausten osuus oli pienempi verrattuna naapurien välisten vainoamista koskevien rikosilmoitusten kokonaisesiintymiseen. Naapurien välistä vainoamista esiintyi 11,5 % kaikista rikosilmoituksista (kts. taulukko 4), kun taas syyttäjälle asti edenneitä tapauksia oli vain 4,8 %. Kummankin yhteys on tilastollisesti erittäin merkitsevä (p=0,000). Muiden muuttujien kohdalla ero ei ollut näin suuri. Joissakin ilmoituksissa esiintyi yhtä useampi suhde osallisten välillä (taulukko 14).

Taulukko 14. Syyteharkintaan menneissä rikosilmoituksissa esiintyvien uhrin ja epäillyn suhteen yhteys (N=125)

	syyteharkintaan n (%)	χ^2
Parisuhde	71 (56,8)	p=0,000
Naapuri	6 (4,8)	p=0,000
Tuttavuus	20 (16,0)	p=0,499
Perhe	5 (4,0)	p=0,094
Työpaikka	13 (10,4)	p=0,503
Koulu	1 (0,8)	p=0,870
Viranomaistoimi	3 (2,4)	p=0,018
Muu/ei tiedossa	11 (8,8)	p=0,047

Poliisin päättämästä 114 rikosilmoituksen ryhmästä on havaittavissa, että poliisi oli päättänyt vähemmän juttuja suhteessa niiden kokonaisesiintymiseen, joihin liittyi parisuhde. Päättetyistä tapauksia noin 35 % liittyi parisuhteisiin. Kokonaismäärä rikosilmoituksista, joissa osallisten yhteys liittyi parisuhteeseen, oli 44 % (kts. taulukko 4). Verrattuna taulukkoon 14 löytyy yhteys tässäkin naapuruussuhteeseen liittyvien rikosilmoitusten osalta. Naapuruussuhteeseen liittyviä vainoamistapauksia on noin 11 prosenttia kaikista vainoamiseen liittyvistä rikosilmoituksista (kts taulukko 4). Poliisin Päättetyistä rikosilmoituksista naapuruussuhteeseen liittyviä oli yli 19 %. Parisuhteen osalta tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä (p=0,000). Naapuruuden osalta tulos on tilastollisesti merkitsevä (p=0,003). Ryhmään muu/ei tiedossa kuuluvat niin sanotut ”pimeät jutut” (taulukko 15).

Taulukko 15. Poliisin päättämässä tai keskeyttämässä rikosilmoituksissa esiintyvä uhrin ja epäillyn yhteys (N=114)

	tutkinta päätetty tai keskeytetty n (%)	χ^2
Parisuhde	40 (35,1)	p=0,000
Naapuri	22 (19,3)	p=0,003
Tuttavuus	13 (11,4)	p=0,200
Perhe	8 (7,0)	p=0,537
Työpaikka	13 (11,4)	p=0,013
Koulu	1 (0,9)	p=0,883
Viranomaistoimi	2 (1,8)	p=0,848
Muu/ei tiedossa	18 (15,8)	p=0,000

Tutkittaessa asianomistajan sukupuolen yhteyttä rikosilmoitusten tilaan ja esitutkintojen etenemisiin, suurimman joukon muodostivat rikosilmoitukset, joissa asianomistajana oli nainen ja tapaus oli lähtenyt syyteharkintaan syyttäjälle. Miesten osuus asianomistajina oli

suurin poliisin päättämässä jutuissa. Tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=0,021$). Tämän tutkittavan asian kohdalla tutkimusaineistosta on poistettu tapaukset joissa asianomistajan sukupuoli ei ollut tiedossa ($n=7$) tai asianomistajina on molempia sukupuolia ($n=32$) (taulukko 16).

Taulukko 16. Asianomistajan sukupuolen yhteys rikosilmoitusten tilaan ja etenemiseen esitutkinnassa (N=310).

Rikosilmoituksen tila	Mies n (%)	Nainen n (%)	χ^2
Edennyt syyteharkintaan	16 (5,2)	98 (31,6)	$p=0,021$
Muu TP-päätös tai KE	29 (9,4)	69 (22,3)	
Avoin	20 (6,5)	78 (25,2)	

Rikoksesta epäiltyjen kohdalla kolmannes tapauksista kuului ryhmään, jotka olivat lähteneet syyttäjälle ja epäiltynä oli mies. Naisen ollessa epäilty, suurimman ryhmän muodostivat poliisin päättämät jutut. Lukumääräerot rikosilmoitusten tilan suhteen naisten kohdalla olivat kuitenkin hyvin pieniä. Tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei löytynyt. Tämän tutkittavan asian kohdalla on poistettu rikosilmoitukset, joissa rikoksesta epäiltynä on molempia sukupuolia ($n=28$) tai sukupuoli ei ole tiedossa ($n=10$). Tässä analysoitiin 311 rikosilmoitusta (taulukko 17).

Taulukko 17. Rikoksesta epäillyn sukupuolen yhteys juttujen tilaan ja etenemiseen esitutkinnassa (N=311).

Rikosilmoituksen tila	Mies n (%)	Nainen n (%)	χ^2
Edennyt syyteharkintaan	104 (33,4)	19 (6,1)	$p=0,352$
Muu TP-päätös tai KE	74 (23,8)	22 (7,1)	
Avoin	76 (24,4)	16 (5,1)	

7 LOPPUPÄÄTELMÄT

7.1 Tutkimuksen luotettavuus

Opinnäytetyöni teoriaosuudessa olen avannut vainoamista ilmiönä, siihen kuuluvia käsitteitä sekä esitellyt vainoamiseen liittyvää lainsäädäntöä. Vainoamista koskevaa suomenkielistä kirjallisuutta on melko vähän saatavilla erityisesti käsitellessä vainoamista oikeuspsykologisenä ilmiönä. Tästä johtuen, olen siltä osin tukeutunut paljolti ulkomaalaiseen lähdeaineistoon. Oikeustieteelliseen osaan lähdeaineistoa oli hyvin saatavissa. Erityisen käyttökelpoisia olivat vainoamista koskevan lain valmisteluasiakirjat.

Kansainvälisen näkökulman esilletuominen loi laajempaa perspektiiviä ilmiön universaalisuuteen. Sekä oikeuspsykologisesta että varsinkin oikeustieteellisestä näkökulmasta tutkimukseeni olisi voinut liittää enemmänkin teoreettista pohdintaa. Lainvoimaiseksi tulleiden oikeustapausten esille tuominen olisi tuonut myös lisäarvoa työhöni. Huomioiden käytettävissä ollut aika sekä työn laajuus opintojen kannalta, en kuitenkaan tähän ryhtynyt. Tavoittelin työlläni käytännön läheisyyttä, lisätä ilmiön tunnistettavuutta ja antaa katsaus siitä, miten suomalainen vainoaminen ilmenee kriminalisoinnin jälkeen. Tavoitteisiin peilaten edellä mainitut puutteet eivät heikennä työn luotettavuutta.

Käyttämäni tutkimusmenetelmät ja prosessin olen esitellyt aiemmin tekstissä. Ohjaajieni kannustamana laajensin tutkimusmetodeja myös SPSS-ohjelman käyttöön. Ristiintaulukoinnilla tutkimusaineiston hyödynnettävyys oli laajempi. Tutkimusaineistona käytin poliisin rikosilmoitusjärjestelmä Patjaan kirjattuja rikosilmoituksia sekä niihin liittyviä tutkintamuistioita. Joiltain osin työni luotettavuutta heikentää se, että vajaassa kolmanneksessa rikosilmoituksissa esitutkinta oli aineistoin keräämisvaiheessa vielä kesken. Tämä epävarmuustekijä koskee erityisesti tarkastellessa syyttäjälle menneitä ja poliisin päättämiä tapauksia. Näitä tietoja on tarkasteltava edellä mainitulla varauksella. Kirjaamiskäytännöt myös vaihtelevat poliisilaitoksittain ja tutkijoittain. Joihinkin rikosilmoituksiin oli kirjoitettu johdantoa jo syyttäjälle menevää esitutkintapöytäkirjaa ajatellen ja joissakin asioita oli kirjattu suppeammin ja oli viitattu vain esimerkiksi kuulusteluihin. Tästä johtuen rikosilmoituksissa ei aina ollut kirjattuna selkeästi muuttujia, joita tässä tutkimuksessa etsin. Sinällään tutkimusaineisto määrältään oli hyvinkin laaja ja aineistosta oli pääsääntöisesti saatavissa tietoa hyvinkin yksityiskohtaisesti.

7.2 Johtopäätökset tutkimustulosten pohjalta

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, minkälaisena suomalainen vainoamisrikollisuus näyttäytyy vainoamisen tultua rangaistavaksi vuoden 2014 alusta alkaen. Yksilöidympinä tutkimuskysymyksinä oli selvittää uhrin ja epäillyn keskinäistä suhdetta ja vainoamisen eri tekotapojen yleisyyttä. Tarkoituksena oli selvittää joiltain osin myöskin esitutkinprosessiin liittyviä seikkoja, lähinnä esitutkinnan etenemistä ja päätöksiä vainoamista koskevissa esitutkinnoissa.

Tutkimustulosten perusteella valtaosa vainoajista on miehiä, lähes 73 prosentissa rikosilmoituksissa epäilty on mies ja vastaavasti asiaomistajista suurin osa on naisia. Tulos on täysin yhtenevä kirjallisuudessa esitettyjen muualla tehtyjen tutkimusten kanssa (Häkkänen 2008, 753). Kansalaisuuden osalta suomalaiset muodostivat valtaosan niin rikoksesta epäiltyjen kuin asianomistajienkin joukossa. Tapauksia joissa rikoksesta epäillyn kansalaisuudeksi oli merkitty muu kuin suomi, oli 10 % rikosilmoituksista. Poliisin julkaiseman tilaston (Poliisihallitus 2016) mukaan ulkomaan kansalaisten tekemien rikosten osuus vuonna 2015 kaikista rikoksista oli 6,5 prosenttia. Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2015 selvitetystä rikoksista ulkomaalaisten osuus oli 12,1 % kaikista rikoksesta epäillyistä (Suomen virallinen tilasto 2016). Näiden kahden tilaston ero selittyy erilaisella tilastointitavalla, tilastokeskuksen lukuihin sisältyvät vain selvitettyt rikokset. Näin vertailukelpoisempi luku lienee poliisin julkaisema luku. Tässä valossa ulkomaalaisten osuus rikoksesta epäiltyinä vainoamisissa on hieman keskivertoa korkeampi. Ulkomaalaisten uhririksi joutuminen on melko samaa luokkaa kuin rikoksissa asianomistajina esiintyminen keskimäärin. Poliisin tilastojärjestelmän mukaan vuonna 2015 tapausten osuus, joissa asianomistajana oli ulkomaalainen, on 6,6 prosenttia (Poliisihallitus 2016).

Valtaosassa tämän tutkimuksen uhrilla ja epäilyllä oli jokin tunnettu yhteys toisiinsa. Tuloksia tarkastellessa voidaan todeta osapuolten tuntemisen olevan hieman yleisempää tai ainakin asettuvan samoille ylärajoille kuin aikaisemmin julkaistuissa tutkimuksissa. Häkkäsen artikkelissa mainitaan neljä viidestä uhrista tuntevan tekijän (Häkkänen 2008, 751). Suomalaisen yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa tehdyssä tutkimuksessa tekijä ja uhri olivat toisilleen tuttuja 80 prosentissa tapauksissa (Björklund 2010, 46). Englanninkielisissä maissa tehdyissä maissa uhrin ja tekijä ovat olleet toisilleen tuttuja 57 - 88 prosentissa tapauksista (Lindstedt 2013, 32). Voisi ajatella, että suomalaisesta yhteiskuntarakenteesta johtuen ”piirit” ovat niin sanotusti pienemmät ja tunnettu yhteys uhrin ja tekijän välillä on tästä syystä yleisempi. Parisuhteeseen liittyvä motiivi teon taustalla on ylivoimaisesti yleisin vainoamista koskevissa rikosilmoituksissa. Tässä tutkimuksessa parisuhteeseen liittyvä motiivi, joka siis kattoi myös seurustelusuhteet, asettui keskiarvoon aikaisempiin tutkimuksiin verraten. Aiempien tutkimusten mukaan nykyisen tai entisen kumppanin osuus vainoajista on 30 - 50 prosenttia. Naisten ollessa uhreja, entisten tai nykyisten kumppanien osuus on ollut jopa 59 prosenttia. (Lindstedt 2013, 32.) Omana hypoteesina oli opinnäytetyötä aloittaessani, että parisuhteisiin liittyvät

vainoamistapaukset saattaisivat tässä tutkimuksessa olla jopa edellä mainittuja yleisempiä. Tämä ei kuitenkaan tutkimuksen valossa pitänyt paikkaansa.

Mielenkiintoisena seikkana ja ehkä hieman yllättävänäkin nousi esille naapurien välisten vainoamistapausten korkeahko määrä. Tämä ehkä kuvastaa herkkyyttä tehdä rikosilmoitus naapurien välisistä riidoista ja selvitellä erimielisyyksiä nimenomaan poliisin välityksellä. Tyypillisesti raja- ja tieriidat sekä erilaiset käsitykset elämänmenosta naapuruston pihamaalla kärjistyvät pitkittyneisiin riitoihin naapureiden välillä ja johtavat helposti rikosilmoituksiin. Tutkimusaineiston perusteella useissa naapurien välisissä tapauksissa, taustalla oli jokin aiempi kiista, joka lopulta sitten johti rikosilmoituksen tekoon vainoamisesta.

Hyvin vähän tapauksia oli koulumaailmasta. Samaan tulokseen päätyi myös Marko Forss omassa tutkimuksessaan. Forss toteaa, että suuri osa koulukiusaamisen määritelmän mukaisista tapauksista täyttää rangaistavan vainoamisen tunnusmerkistön. Vainoamissäännöksen avulla tavoitetaan useita koulukiusaamisen tekemuotoja, jotka eivät olleet aikaisemmin rangaistavia. Viranomaisten tulisi vain soveltaa aktiivisemmin vainoamisen tunnusmerkistöä kouluun liittyvien kiusaamistapausten yhteydessä. (Forss 2016, 41.)

Määrältään vähäisiä olivat myös tapaukset, joissa asianomistajana oli viranomainen ja vainoamisen taustalla oli nimenomaan hänen asemansa viranomaisena sekä viranomaistoimet. Erilaiset epäasialliset yhteydenotot ovat tyypillisiä erityisesti sosiaali- ja terveydenhoitoalan henkilöstöön sekä lainvalvontaviranomaisiin kohdistuen. Olisiko vainoamisen soveltaminen, viranomaisten ollessa asianomistajia, enemmissä määrin mahdollista?

Tutkimukseni lähdeaineistoon liittyvässä kirjallisuudessa on käsitelty julkisuuden henkilöihin ja politiikkoihin kohdistunutta vainoamista ja sen yleisyyttä. Vaikka en edellä mainittuja kohdehenkilöitä erikseen tutkimuksessa hakenutkaan esille, voin todeta, että aineistoa läpikäydessä, ei näitä tapauksia juuri ilmennyt. Tutkimusten mukaan politiikkoihin ja julkisuuden henkilöihin kohdistuu kuitenkin hyvin paljon vainoamiseksi luokiteltavaa käyttäytymistä (Hoffman ym. 2014, 161 - 165). Ilmoituskynnystä voi nostaa halu välttää negatiivista mediajulkisuutta. Tästä oli mainittu lakivaliokunnalle annetussa

lausunnossa (Hynninen 2013). Tämänkin asianomistajaryhmän kohdalla vainoamisen tunnusmerkistön enempi soveltaminen kenties olisi mahdollista.

Tekotavoista yleisin oli fyysinen lähestyminen/seuraaminen, mikä lienee ehkä hieman yllättävää. Naisen ollessa asianomistaja yleisin tapa on sähköinen viesti. Helpoin sekä vaivattomin ja tekijälle vähiten riskialttein tapa on ottaa toiseen henkilöön yhteyttä sähköisellä viestintävälineellä. Tätä näkökantaa vasten olisi ollut todennäköisempää sähköisellä viestillä lähestymisen olevan yleisin tekotapa kokonaismäärässä. Olisiko niin, että asianomistaja toteaa uhan konkreettisempänä epäillyn tullessa niin sanotusti ”iholle” ja tekee tuolloin herkemmin rikosilmoituksen asiasta. Hyvin tyypillisesti fyysinen lähestyminen/seuraaminen sekä sähköinen viesti esiintyivät molemmat samassa rikosilmoituksessa. Puheluiden osuus oli jo selvästi vähäisempi (35,5 %) kuin kahden edellä mainitun. Tämä heijastelee yleistä kehitystä muutoinkin. Ihmiset soittavat toisilleen vähemmän muiden viestipalveluiden yleistyessä ja vallatessa alaa perinteisiltä puheluilta. Eräässä vanhemmassa tutkimuksessa, josta Silvennoinen ja Tolvanen mainitsevat artikkelissaan, 78 prosenttia vainoamisen uhreista sai häiritseviä puheluita (Silvennoinen ym. 2014, 755). Tämä ilmentää teknisen kehityksen vaikutusta myös rikolliseen käyttäytymiseen. Merkittävä ryhmä oli myös yhteydenotot kolmansiin osapuoliin. Tutkimusaineiston perusteella yhteydenotot kohdistuivat asianomistajan lähipiiriin sekä työnantajaan. Kybertapausten osuus oli tutkimuksessani hieman yli 10 prosenttia. Tämä lienee kuitenkin nouseva trendi tekniikan ja osaamisen kehittyessä. Perinteisiä paperille kirjoitettuja yhteydenottojakini esiintyi lähes 10 prosentissa ilmoituksissa. Tutkimusaineiston perusteella voi todeta aiemmin käytetyn lauseen pitävän hyvin paikkansa, vain mielikuvitus on tekotavoissa rajana. Vaihtelu oli suurta, aiheutettiin ääniä naapurin kiusaksi, käytettiin hyvinkin teknisiä ratkaisuja toisen valvontaan tai käytettiin ”perinteisiä” keinoja. Vainoamisen tekotavan ohella tekijä saattoi syyllistyä muuhunkin rikokseen, kuten väkivaltarikokseen. Väkivallan osuus jäi kuitenkin ilmoituksissa vähäisemmäksi, kuin mitä aiemmissa tutkimuksissa on tullut esille. Yleisesti on esitetty, että noin kolmannekseen tapauksista liittyyisi väkivaltaa sekä myös kolmannekseen omaisuuteen kohdistuvia tekoja (Silvennoinen 2014, 755). Tässä tutkimuksessani sekä väkivallan että omaisuuteen kohdistuvien tekojen ilmitulo aineistosta jäi alhaisemmaksi. Tätä tulosta alaspäin voi muokata se, että tässä tutkimuksessa ei uhreilta erityisesti ole kysytty mahdollisesta väkivallan kokemuksesta tai omaisuuden vahingoittamisesta.

7.3 Säännöksen soveltaminen esitutkinnassa

Vainoamisen tunnusmerkistö oikeusjärjestelmässä on otettu tehokkaasti käyttöön. Heti säännöksen voimaantultua vuonna 2014 kirjattiin poliisin järjestelmään noin 650 rikosilmoitusta, joissa ainakin yhtenä asianimikkeenä oli vainoaminen. Vuonna 2015 määrä oli jo noin 700 rikosilmoitusta. Vertailuna, että Ruotsissa vainoamisesta kirjattujen rikosilmoitusten määrä oli alle 600 vuonna 2015 (Brå 2015). Tähän nähden säännös on ollut hyvin tehokkaassa käytössä Suomessa.

Hyvin usein vainoamisen ohella esitutkinnassa on jokin muukin rikos. Oheisrikosten joukko oli hyvin laaja, mutta selvemmin nousi esille niin sanotun ”räyhääjätyypin” tekemät rikoslajit laitton uhkaus, kunnianloukkaus ja kotirauhan rikkominen. Sen sijaan lähestymiskiellon rikkominen oli vasta neljänneksi yleisin, ainoastaan 24 tapauksessa oli samalla rikottu lähestymiskieltoa (N=349). Tästä voidaan vetää johtopäätös, että lähestymiskiellon määräämisellä saattaa olla ennalta estävä vaikutus vainoamiseen. Riittävän ajoissa haetulla lähestymiskiellolla pystytään ehkäisemään vainoamisen kohteeksi joutumista tai ainakin helpottamaan siitä irti pääsyä. Lähestymiskielto turvaamistoimena on erittäin käyttökelpoinen. Tässä tutkimuksessa ei noussut esille, että monessako vainoamistapauksessa on määrätty lähestymiskielto vainoamista koskevan esitutkinnan yhteydessä. Viestintärauhan rikkominen nousi myös hyvin korkealle sijalle oheisrikoksena. Mielenkiintoista olisi tietää miten nämä tapaukset ovat edenneet rikosten yhtymisen näkökulmasta oikeusprosessissa. Onko katsottu viestintärauhan rikkomisen sisältyneen vainoamisen tunnusmerkistöön, vai onko niistä tuomittu omana tekonaan. Oikeuskirjallisuuden perusteella lähtökohtana on, että viestintärauhan rikkominen sisältyisi vainoamiseen.

Huhtikuussa 2016, jolloin tutkimusaineisto kerättiin tietojärjestelmästä, vajaa kolmannes rikosilmoituksista oli avoinna eli esitutkinta kesken. Kaikkien rikosten tutkinta-aika vuoden 2015 tilastoissa on 119 vrk (Poliisihallitus 2015). Poliisin tutkinta-ajat ovat pidentyneet kautta linjan osin erilaisten toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten johdosta. Lainvalmistelussa todettiin vainoamista koskevien tapausten käsittelyn olevan työläitä, mikä myös pidentää näin tutkinta-aikaa (LaVM 11/2013, 6). Päätetyistä ja syyttäjälle asti edenneistä rikosilmoituksista voidaan sanoa, että suuremmalla todennäköisyydellä syyteharkintaan päätyy parisuhteeseen liittyvä tapaus kuin naapurien välinen vainoaminen. Tämä lienee aivan oikea suuntaus. Parisuhteeseen liittyvät vainoamistapaukset ovat usein

vakavampia laadultaan. Naapurien välisiin tapauksiin on helpompi soveltaa muita keinoja, esimerkiksi sovittelua ja päästä asiassa ratkaisuun jo esitutkintavaiheessa kuormittamatta enemmälti oikeusjärjestelmää. Lainvalmistelussa sekä hallituksen esityksessä, mutta varsinkin lakivaliokunnan mietinnössä otettiin kantaa tapausten etenemiseen oikeusjärjestelmässä sekä prosessiekonomiaan. Tuolloin pääteltiin oikeudenkäyntiin etenevien kokonaan uusien juttujen määräksi noin 150 kpl. Tästä luvusta on vähennetty jutut, jotka olisivat jo muutoinkin päätyneet syyttäjälle. (LaVM 11/2013, 6.) Tutkimukseni pohjalta voidaan laskea, että syyteharkintaan päätyi noin 250 tapausta, joista vielä osasta syyttäjä tekee tai on tehnyt todennäköisesti syyttämättäjäättämispäätöksen. Osahan syyttäjälle päätyneistä tapauksista olisi muutoinkin päätynyt syyteharkintaan muiden asianimikkeiden osalta, joten voidaan arvioida, että tuo 150 oikeudenkäyntiin asti etenevistä uusista tapauksista on jokseenkin oikea arvio. Säännöksen tullessa tutummaksi ja käytön laajentuessa, voidaan arvioida tapausten määrän jonkin verran nousevan.

Lainvalmistelussa on otettu myös kantaa prosessiekonomisiin seikkoihin. Lakivaliokunta korosti lausunnossaan, että virallisen syytteen alaisuus ei merkitse sitä, ettei asianomistajan tahdolla tai rikoksen vähäisyydellä tai tutkinnasta aiheutuvilla kustannuksilla olisi lainkaan merkitystä. Lakivaliokunta toi selkeästi esille mahdollisuudet lopettaa tutkinta jo tutkinnan alkuvaiheessa, jos asian vieminen eteenpäin ei ole kokonaisuus huomioiden järkevää ja tarkoituksenmukaista. (LaVM 11/2013, 6 - 7.) Vaikkakin tutkimusaineistoon kuuluvasta materiaalista kolmannes oli vielä avoimessa tilassa eli esitutkinta kesken, voidaan kuitenkin päätökseen menneiden tapausten pohjalta lausua, että esitutkintaviranomaiset yhteistyössä syyttäjän kanssa ovat hyvin toteuttaneet tässä lainsäätäjän tarkoitusta. Hyvin tyypillinen esimerkki, mikä aineistossa tuli vastaan oli, että ei toivottu käyttäytyminen oli rikosilmoituksen teon jälkeen päättynyt syystä tai toisesta. Ei toivotun käyttäytymisen päätyttyä asiaomistaja oli ilmoittanut toiveensa, että asiaa ei vietäisi eteenpäin. Asianomistaja koki tilanteen rauhoittuneen ja arveli siinä tilanteessa parhaaksi, että esitutkinta päätettäisiin. Poliisi asianomistajan pyynnön jälkeen esitti syyttäjälle esitutkinnan rajoittamista ja syyttäjän rajoittamispäätöksen jälkeen poliisi oli tehnyt esitutkinnan päätöksen Patja-järjestelmään.

Kuten monien muidenkin rikosten kohdalla, vainoamisrikostenkin joukkoon mahtuu myös tekaistuja rikosilmoituksia. Tekaistujen rikosilmoitusten määrää on vaikea tarkasti selvittää, mutta arvioidaan, että noin 10 % ilmoituksista voisi olla tekaistuja ilmoituksia (Sheridan ym. 2003, 153; Häkkänen 2008, 752). Havaintoni tämän tutkimuksen

tutkimisaineiston pohjalta tukee tätä arviota, että vainoamisesta tehdään myös aiheettomia rikosilmoituksia. Motiivina voi olla halu käyttää rikosilmoitusta keinona toista henkilöä vastaan joko kiusaamistarkoituksessa tai oman edun tavoittelussa esimerkkinä huoltajauskiistat. Kysymyksessä voi olla myös ilmoituksentekijän subjektiivisesta tunteesta vainoamisen kohteeksi joutumisesta. Joissakin rikosilmoituksissa oli myös selviä viitteitä ilmoittajan mahdollisista mielenterveysongelmista. Ilmoituksissa kerrotut seikat vaikuttivat hyvin epäuskottavilta esimerkkinä muun muassa epäily ilmoittajaan kohdistuneesta näkymättömästä sädetyksestä.

Vainoamisen syyteoikeus herätti keskustelua lain valmistelun aikana ja asiaan on otettu kantaa sen jälkeenkin esimerkiksi aiheeseen liittyvissä tutkielmissa (Forss 2016, 38; Matikainen 2015, 34 - 35). Vainoaminen on virallisen syytteen alainen rikos ja sitä on verrattu laittomaan uhkaukseen, joka pääosin on taas asianomistajarikos, tässä on nähty ristiriitaa. Tutkimukseni perusteella olemassa oleva lainsäädäntö on perusteltua. Tehtyjen tutkinnan päätösten perusteella asianomistajan tahtoa asiassa pystytään kunnioittamaan nykyisten esitutkinnan päättämistä koskevien säännösten pohjalta. Laiton uhkaus ja vainoaminen ovat luonteeltaan erilaisia. Laiton uhkaus saattaa olla kertaluontoinen, yksittäinen teko tuntemattomien ihmisten välillä, kun taas vainoamiselta edellytetään toistuvuutta vaikkakin uhkaukset voivat olla lievempiä. Vainoamisella on myös hyvin vahva yhteys lähisuhdeväkivaltaan, joka on säädetty virallisen syytteen alaiseksi. Tilastokeskuksen lähisuhdeväkivaltaan liittyvässä julkistuksessa koskien vuotta 2015 todetaan, että lähes 70 prosenttia uhreista oli naisia ja epäillyistä lähes 78 prosenttia oli miehiä (Suomen virallinen tilasto 2016). Lukujen voidaan todeta olevan lähes identtisiä tutkimuksessani esille nousseitten asianomistajaa ja epäiltyä koskevien lukujen kanssa. Hieman yleistäen voidaan sanoa, että vainoaminen on usein jatkumoa lähisuhdeväkivallalle. Edelliseen peilaten on hyvinkin perusteltua vainoamisen olevan virallisen syytteen alainen rikos.

7.4 Lopuksi

Olen tässä työssäni tuonut vainoamista esille ilmiönä tutkimuskysymysten pohjalta ja esitellyt minkälaisena vainoamien ilmenee asiasta kirjattujen rikosilmoitusten pohjalta sen tultua rangaistavaksi. Tutkimustulokset osoittavat tyypillisen Suomessa tapahtuvan vainoamisrikoksen olevan seuraavalainen: parisuhteen päätyttyä suomen kansalaisuuden omaava mieshenkilö lähestyy ei toivotusti naispuolista entistä kumppaniaan fyysisesti ja

lähettelee tälle viestejä. Tutkimukseni tukee väitettä, että vainoaminen on universaalinen rikos. Sen ilmeneminen ja seuraukset ovat melko samanlaisia ainakin läntisissä valtioissa, joissa vainoamista on enemmän tutkittu.

Tärkeää on ilmiön tunnistaminen ja tietoisuus vainoamisen erilaisista ilmenemismuodoista. Tässäkin rikollisuuden lajissa piilorikollisuus lienee melko suurta. Vaikka säännös on jo nyt osoittanut tarpeellisuutensa ja toimivuutensa, olisi se todennäköisesti vielä laajemmaltikin sovellettavissa. Mediaseurannan perusteella voisi päätellä käytön jo monipuolistuneen sekä lisääntyneen (Ylen työntekijän epäillään auttaneen Johan Bäckmania Ylen toimittajan vainoamisessa, Helsingin Sanomat 11.10.2016). Ainakin vainoaminen rikoksena saa yllättävänkin paljon palstatilaa mediassa. Kun ilmiö on tunnistettu, antaa se jo paremmat mahdollisuudet arvioida tekijän aiheuttamaa uhkaa ja ratkaista jatkotoimenpiteet. Ilmiön tunnistaminen on asianomistajan kannalta myös erittäin tärkeä seikka. Asianomistajalle pystytään asian ilmitulon jälkeen tarjoamaan tukitoimenpiteitä ja suojaa yhteiskunnan taholta ja näin ehkäisemään sekä vähentämään rikoksen aiheuttamia haittoja. Asianomistaja itse voi olla kykenemätön hankkimaan itselleen apua. Vainoamisen osapuolille tarjottavia tukitoimintoja on kehitetty, esimerkkinä tästä on käynnissä oleva Varjo-hanke. Varjo on tutkimus- ja kehittämishanke, jossa kehitetään palveluita eron jälkeisen vainon eri osapuolten tueksi, ehkäisevään työhön ja kuntoutukseen liittyviä työmuotoja sekä tehdään vaikuttamistyötä ja tutkimusyhteistyötä. Monilla paikkakunnilla toimii myös MARAK-työryhmä, jossa moniammatillisessa työryhmässä väkivallan uhrille tai uhan alla elävälle henkilölle laaditaan turvasuunnitelma ja käynnistetään tarvittavat tukitoimet. (Oulun ensi- ja turvakoti ry ym. 2016).

Pidän tärkeänä aiheeseen liittyvän koulutuksen järjestämistä viranomaisille tietoisuuden lisäämiseksi vainoamisesta. Tuoreen Poliisiammattikorkeakoulun lähisuuhdeväkivaltaan liittyvän tutkimuksen mukaan rikosilmoitus kirjattiin 66 prosentissa niistä tehtävistä, joissa osapuolet olivat lähisuhteessa ja joissa poliisi arvioi käytetyn fyysistä väkivaltaa. Tutkimuksessa todetaan poliisille jääneen epäselväksi lähisuhteen määritelmä ja se, että lievä pahoinpitely lähisuhteessa on virallisen syytteen alainen rikos. (Polamk 2016.) Samanlaista problematiikkaa sisältyy myös vainoamiseen, käsitteet, määritelmät ja tunnistettavuus voivat olla hankalia. Viranomaisten yhteistyöllä, erityisesti syyttäjän ja poliisin yhteistyöllä esitutkintavaiheessa on tapauksen etenemisen kannalta suuri merkitys. Viranomaisyhteistyöhön kytkeytyy myös uhrin auttaminen. Uhrin asemaan jonkin verran parannusta on tuonut 1.3.2016 Suomessa voimaan saatettu uhridirektiivi (Euroopan

parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU). Direktiivin voimaan saattaminen edellytti eräiden lakien muuttamista. Näillä pyritään korostamaan uhrin suojelun tarvetta sekä vahvistamaan esitutkintaviranomaisten velvollisuutta ohjata rikoksen uhreja tukipalveluihin. (HE 66/2015.)

Tässä työstä olen rajannut pois paljon asioita, joita olisi ollut mielenkiintoista tutkia laajemmin. Yhtenä esimerkkinä, miten säännöstä on sovellettu tuomioistuimissa ja minkälaisia tuomioita asiasta on annettu. Tärkeitä tutkimuksen kohteita olisivat myös väkivallan uhka ja sen ennustettavuus vainoamistapauksissa sekä tekijään liittyvä tarkempi oikeuspsykologinen tutkimus. Pystyttäisiinkö ennalta estämään vainoamisrikoksia tehokkaammin asiaan liittyvän tietämyksen pohjalta? Olisiko vainoamiskäyttäytyminen ennustettavissa ja ehkäistävissä jo ennen sen alkamista? Myös uhritutkimuksessa vainoamisiin liittyen olisi tehtävää.

Opinnäytetyön tekeminen oli itselleni ennen kaikkea oppimisprosessi tutkimuksen alalla sekä myös syvensi tietojani tutkimuksen kohteena olleesta asiasta. Tutkimukseni vahvuutena pidän sen ajankohtaisuutta ja toivon lukijan työni avulla saavan laajemman käsityksen vainoamisesta sekä ilmiönä että rikoksena.

LÄHTEET

Björklund, Katja 2010: Stalking and violence victimization among Finnish university students. Helsinki. University of Helsinki. Institute of Behavioural Sciences. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/19721> Luettu 3.2.2016

Boon, Julian & Lorraine, Sheridan 2002: Stalking and psychosexual obsession: psychological perspectives for prevention, policing and treatment. New York. Wiley.

Brottsbalk (1962:700) https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Brottsbalk-1962700_sfs-1962-700/ Luettu 5.3.2016

Brottsförebyggande rådet (Brå) 2016: Luettavissa: <http://bra.se/bra/brott-och-statistik.html> Luettu 17.3.2016

Council of Europe Treaty Series (CETS) 2011: No. 210. Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta.

Council of Europe 2011: Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (CETS No. 210) Luettavissa: <http://www.coe.int/fi/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210> Luettu 5.2.2016

Council of Europe 2013: Committee on Equality and Non-Discrimination. Stalking, report 2013. Luettavissa: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?fileid=20036&lang=EN> Luettu 7.2.2016

Forss, Marko 2016: Koulukiusaaminen – lasten välistä nahistelua vai rikosoikeudellisesti rangaistavaa vainoamista? Itä-Suomen yliopiston oikeustieteiden laitos. Kandidaatin työ. Luettavissa: <https://fi.linkedin.com/in/markoforss> Luettu 10.6.2016

FRA - European Union Agency for Fundamental Rights 2014: Violence against women : an EU-wide survey : main results report. Luettavissa: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf Luettu 7.2.2016

Frände, Dan 2007: Yleinen rikosoikeus. 2. painos. Markus Wahlberg. Helsinki Edita Publishing Oy.

HE 19/2013. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

HE 66/2015. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Helsingin Sanomat 2014: Luettavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1404617203985> Luettu 7.3.2016.

Helsingin Sanomat 2016: Luettavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1476154598542> Luettu 11.10.2016.

Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2012. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki. Talentum Media Oy.

Hoffmann, Jens & Meloy, J. Reid & Sheridan, Lorraine: 2014: Contemporary research on stalking, threatening and attacking public figures. Teoksessa International handbook of threat assessment. Meloy, J. Reid & Hoffmann, Jens. New York, Oxford University Press, 160-177.

Hossa, Johanna 2012: Sananvapauserikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen: lausuntotiivistelmä. Mietintöjä ja lausuntoja. Helsinki. Oikeusministeriö. Luettavissa: http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1354110742388/Files/Sananvapausrikokset_vainoaminen_viestintärauhan_rikkominen.pdf Luettu 10.3.2016

Häkkänen, Helinä 2008: Vainoaminen. Duodecim 2008;124:751-6. Luettavissa: http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/haku;jsessionid=8A66C64376076437F5AA02CC C1F32093?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&p_p_lifecycle=0&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_p_frompage=uusinnumero&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_view_Type=viewArticle&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_tunnus=duo97156 Luettu 27.1.2016

Hynninen, Jarkko 2013: Liikkuva poliisi, turvallisuusyksikkö. Muistio; kuuleminen eduskunnan lakivaliokunnassa hallituksen esitykseen 19/2013.

Iltasanomat 2016: Luettavissa: <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000001123572.html> Luettu 7.3.2016

Karjalainen, Leila 2010: Tilastotieteen perusteet. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.

Karjunen, Kati 2016: Vainoamisen rangaistavuuden edellytykset. Karelia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Luettavissa: <https://publications.theseus.fi/browse?value=Karjunen%2C+Kati&type=author> Luettu 14.9.2016

LaVM 11/2013. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

Lindstedt, Salli 2013: Vainoamisen kriminalisointi — kriminalisoinnin välttämättömyydestä ja täsmällisyydestä. Helsinki. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Matikainen, Tessa 2015: Vainoaminen — uusi kriminalisointi ja sen soveltaminen käytännössä. Helsinki. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Marttunen, Matti 2012: Sananvapauserikokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen. Mietintöjä ja lausuntoja. Helsinki. Oikeusministeriö. Luettavissa: http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/242012sananvapausrikoksetvainoaminenjaviestintärauhanrikkominen/Files/OMML_24_Sananvapausrikokset_tyoryhma_1_48s.pdf Luettu 17.3.2016.

Meloy, Reid J. 1998: The psychology of stalking: Clinical and forensic perspectives. San Diego. Academic Press.

Meloy, Reid J. & Sheridan, Lorraine & Hoffmann, Jens 2008: Stalking, Threatening and attacking public figures. Oxford. Oxford University Press.

Metsämuuronen, Jari 2009: Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki. International Methelp Oy.

MTV3 2015: Luettavissa: <http://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/vankeutta-vainoisesta-soitti-ex-tyttoystavalle-yli-1-400-puhelua/4743792> Luettu 7.3.2016

Mullen, Paul E. & Pathé, Michele & Purcell, Rosemary 2009: Stalkers and their victims. New York. Cambridge University Press.

Oulun ensi- ja turvakoti ry & Viola- väkivallasta vapaaksi ry 2016: Varjohanke. Luettavissa: <http://www.varjohanke.fi/> Luettu: 12.10.2016.

Poliisiammattikorkeakoulu 2016: Poliisin toimintaa perheväkivaltatehtävillä selvitetiin. Luettavissa: http://polamk.fi/polamk_tiedottaa/1/0/poliisin_toimintaa_perhevakivaltatehtavilla_selvitettiin_52114 Luettu 7.10.2016

Poliisihallitus 2016: PolStat, Poliisin tulostietojärjestelmä

Purcell, Rosemary & Pathe, Michele & Mullen, Paul E. 2002: The prevalence and nature of stalking in the Australian community. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry 2002; 36:114-120.

Schoeneman-Morris, Katherine A. & Scalora, Mario J. & Chang, Grace H. & Zimmerman, William J. & Garner, Yancey 2007: A comparison of email versus letter threat contacts toward members of United States Congress. Journal of Forensic Sciences 2007, no. 5, 1142-1147.

Sheridan, Lorraine & Blaauw, Eric & Davies, Graham M. 2003: Stalking, Knowns and Unknowns. Trauma, Violence & Abuse, 2003, no. 2, 148-162.

Silvennoinen, Elisa & Tolvanen, Matti 2014: Vainoaminen rangaistavaksi – loittoneeko vaino, riita? Defensor Legis 2014/5 s. 752-763. Sisäinen lähde. Luettavissa: https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/defensor_legis/14323.pdf Luettu 27.1.2016

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2016: Rikos- ja pakkokeinotilasto 2015. Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt. Helsinki, Tilastokeskus. Luettavissa: http://www.stat.fi/til/rpk/2015/13/rpk_2015_13_2016-03-22_kat_002_fi.html Luettu 4.10.2016

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2016: Rikos- ja pakkokeinotilasto 2015. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista lähes 70 prosenttia naisia. Helsinki, Tilastokeskus. Luettavissa: http://www.stat.fi/til/rpk/2015/15/rpk_2015_15_2016-05-30_tie_001_fi.html Luettu 5.10.2016.

Stuart, D.M. Thomas & Purcell, Rosemary & Pathe, Michele & Mullen, Paul E. Harm associated with stalking victimization. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry* 2008; 42:800-806.

Van de Aa, Suzan & Römken, Rénee 2013: The state of the art in stalking legislation: Reflections on European developments.

Havaintolomake

Asianosaiset

1. Asianomistajan sukupuoli
 1. Mies
 2. Nainen
 3. Ei tiedossa
 4. Kummatkin
2. Rikoksesta epäillyn sukupuoli
 1. Mies
 2. Nainen
 3. Ei tiedossa
 4. Kummatkin
3. Asianomistajan kansalaisuus
 1. Suomi
 2. Muu
 3. Ei tiedossa
4. Rikoksesta epäillyn kansalaisuus
 1. Suomi
 2. Muu
 3. Ei tiedossa

Osallisten suhde

5. Parisuhteeseen liittyvä
 1. Kyllä
 2. Ei
6. Naapuri
 1. Kyllä
 2. Ei
7. Tuttavuus
 1. Kyllä
 2. Ei
8. Perhe
 1. Kyllä
 2. Ei
9. Työpaikka
 1. Kyllä
 2. Ei
10. Koulu
 1. Kyllä
 2. Ei
11. Viranomaistoimi
 1. Kyllä
 2. Ei
12. Muu tai suhde ei tiedossa
 1. Kyllä
 2. Ei

Tekotapa

13. Lähestyminen-seuraaminen
 1. Kyllä
 2. Ei
14. Puhelu
 1. Kyllä
 2. Ei
15. Sähköinen viesti
 1. Kyllä
 2. Ei
16. Kirje
 1. Kyllä
 2. Ei
17. Yhteydenotot 3. osapuoliin
 1. Kyllä
 2. Ei
18. Kyber
 1. Kyllä
 2. Ei
19. Muu
 1. Kyllä
 2. Ei
20. Tekotapa ei tiedossa
 1. Kyllä
 2. Ei
21. Onko ilmennyt väkivaltaa
 1. Kyllä
 2. Ei
22. Onko ilmennyt omaisuuden vahingoittamista tai anastamista
 1. Kyllä
 2. Ei
23. Onko asia edennyt syyteharkintaan
 1. Kyllä
 2. Ei
 3. Esitutkinta kesken

Oheisrikokset

24. Oheisrikoksena esiintyvä nimike
 1. Kyllä
 2. Ei